

**ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ,
УПРАВЛІННЯ, ПРАВА ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ ТА МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ
ВІДНОСИН**

Освітньо-професійна програма Економіка підприємства
Спеціальність 051 Економіка
Ступінь вищої освіти Магістр

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри

Петро МАКАРЕНКО

13 грудня 2021 року

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: «**Організаційно-економічні напрями підвищення ефективності
використання земельних ресурсів підприємства**»
(на матеріалах ХХХ «Назва підприємства» Полтавського району)

виконав здобувач вищої освіти заочної форми навчання

Гаркавенко Микола Станіславович

Керівник кваліфікаційної роботи

Олександр КАЛІНІЧЕНКО

Полтава – 2021 року

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ	10
1.1. Значення земельних ресурсів при їх використанні.....	10
1.2. Методичні підходи щодо підвищення ефективності використання земельних ресурсів	18
Висновки до розділу 1	30
РОЗДІЛ 2. ДОСЯГНУТИЙ РІВЕНЬ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА	31
2.1. Організаційно-економічна характеристика підприємства	31
2.2. Оцінка ефективності використання земельних ресурсів підприємства	40
Висновки до розділу 2	47
РОЗДІЛ 3. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАХОДИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІГО ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ У ПІДПРИЄМСТВІ	49
3.1. Оптимізація структури та підвищення результативності використання земельних ресурсів підприємства	49
3.2. Удосконалення організаційно-економічного механізму використання земельних ресурсів підприємства	55
Висновки до розділу 3	68
ВИСНОВКИ.....	70
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	71
ДОДАТКИ.....	77

ВСТУП

Земля є головним ресурсом, який використовується особистості як окремої людини, так і потрібно в цілому. Тому питання про її ефективне використання було найчастіше в дискусіях, що стосуються екології, економіки, ресурсозбереження, а також навколишніх людей.

На сьогоднішній день важливими є проблеми, які розростаються, але багато питань (ефективність, ефективність, ефективність використання енергоресурсів, необхідних для виробництва енергоресурсів) потребують доопрацювання. Відповідь на те, що розглядають різні технології, можна зрозуміти, що земельні ділянки.

Ефективне використання земельних ресурсів має виразне значення для сталого розвитку аграрного сектору України. Цьому належить бути підпорядкованим реконструкцією земельних відносин, а також пропонується перейти до різних форм власності на землю, запросивши платформу землекористування. Протест утримувався, коли не було використано проблем, що стосуються раціонального та екологічного забезпечення безпечних земельних ресурсів. Протягом останніх років кількість людей зменшилась у виробництві мінеральних та технічних продуктів, які негативно впливають на якісні ґрунти, а зрештою, на ефективні господарські підприємства сільськогосподарських підприємств.

Сучасний стан земельних відносин у сфері сільськогосподарського виробництва є наслідком земельної реформи, у результаті якої значна частина угідь внаслідок реформування сільськогосподарських підприємств на засадах приватної власності на землю, була передана у приватну власність членам цих підприємств, після чого процес реформування земельних відносин дещо призупинився.

Одним із показників рівня життя людини є якість і повноцінність продуктів харчування та екологічна чистота навколишнього середовища. Водночас сільськогосподарське виробництво в цілому і землеробство

зокрема є однією з ресурсномістких та екологічно небезпечних галузей економік. Вирощування сільськогосподарських культур із застосуванням традиційних технологій землеробства неминуче призводить до деградації ґрунту і виснаження ґрунтової родючості, тому нагальною вимогою часу є розробка і широке впровадження високоефективних екологічно безпечних, ресурсо- та енергозаощадливих ґрунтозахисних систем землеробства.

Ці досить актуальні питання розглядаються як вітчизняними так і зарубіжними науковцями П. П. Борщевський, А. А. Варламов, В. О. Василенко, О. В. Гунченко, Й. С. Завдський, Є. М. Лебідь, О. К. Медведовський Б. А., Зінченко, П. І. Коренюк, О. А. Корчинська, І. В. Кошкалда, В. В. Макарова, Г. І. Макін, О. В. Семенда, М. Г. Ступень, Т. О. Харченко та інші та багато інших.

Зв'язок роботи з науковими темами. Проведені та розкриті дослідження в кваліфікаційній роботі виконані згідно з планом науково-дослідних робіт кафедри економіки і міжнародних економічних відносин.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є розробка стратегії ефективного використання земельних ресурсів підприємства.

Основними завданнями дослідження є:

- розкрити значення використання земельних ресурсів в агропромисловому комплексі;
- висвітлити методичні підходи щодо оцінки інтенсивності та ефективності використання земельних ресурсів аграрного підприємства;
- провести оцінку та дати наліз структури та динаміки землекористування в аграрному підприємстві;
- розробити організаційно-економічні заходи ефективного управління та використання земельних ресурсів у підприємстві.

Об'єктом дослідження є формуванням стратегії ефективного використання земельних ресурсів в ХХХ «Назва підприємства» Полтавського району, Полтавської області.

Предметом дослідження виступає сукупність теоретичних, методичних і прикладних аспектів формування стратегії ефективного використання земельних ресурсів в ХХХ «Назва підприємства» Полтавського району, Полтавської області.

Методи дослідження. Під час написання кваліфікаційної роботи використовувались: діалектичний метод пізнання і комплексний системний аналіз до вивчення суті економічних явищ і процесів, які стосуються діяльності сільськогосподарських формувань, наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених з проблем формування мотиваційного механізму підвищення продуктивності праці персоналу в підприємстві.

Інформаційною базою дослідження є форми бухгалтерсько-статистичної звітності ХХХ «Назва підприємства» Полтавського району, нормативно-правові та законодавчі акти України, наукові праці вчених-економістів, літературні джерела, довідково-нормативні матеріали, особисті спостереження автора.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає у подальшому розвитку теоретичних, методичних і практичних положень процесу формування стратегії ефективного використання земельних ресурсів в підприємстві:

набули подальшого розвитку:

- шляхи підвищення ефективності використання земельних ресурсів в підприємстві;
- оптимізація структури посівів та підвищення результативності використання земельних ресурсів в підприємстві;
- Ввпровадження ґрунтозахисних технологій вирощування сільськогосподарських культур.

Практичне значення одержаних результатів. В кваліфікаційній роботі опрацьовані теоретичні положення, висновки і пропозиції щодо формування стратегії ефективного використання земельних ресурсів в

підприємстві, які дають можливість виявити недоліки і складні проблеми та їх рішення і розв'язання в ХХХ «Назва підприємства» Полтавського району.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження за темою кваліфікаційної роботи оприлюднені у формі доповіді на студентській конференції та опубліковано у фаховому виданні.

1. Калініченко О.В., Совершенна П.С., Гаркавенко М.С. Виробничо-комерційна діяльність підприємства та її ефективність. *Економіка та суспільство студії*. 2020. Випуск 33.

2. Гаркавенко М.С. Управління земельними ресурсами як чинник їх ефективного використання. *Управління ресурсним забезпеченням господарської діяльності підприємств реального сектору економіки : матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції з міжнародною участю, 17 листопада 2021 р.* Полтава : ПДАА, 2021. С. 334-336.

3. Гаркавенко М.С. Вплив внутрішнього та зовнішнього середовища на підприємство та методи їх аналізу. *Матеріали щорічної студентської наукової конференції Полтавського державного аграрного університету, 18 листопада 2021 р.* Полтава: ПДАУ, 2021. С. 19-22

Структура та обсяг дипломної роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Основний зміст викладено на 69 сторінках друкованого тексту, робота містить 18 таблиць, 1 рисунок та 5 додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

1.1. Значення земельних ресурсів при їх використанні

Зелені ресурси використовують із природними ресурсами (лісовими, водними, мінеральними, кліматичними), що є компонентами, що оточують людину, місцеві жителі людини, залишаючи активну роботу в суспільному виробництві, і є достатньою для задоволення потреб людини.

Сам створений потужний потенціал утримувача, який представляє багатовиробничу промисловість, розвиває сільське господарство, розширює транспортну мережу людини, яка потребує розвитку. Земля відіграє найважливіший загадкобіосферний вплив - це основне функціонування атмосфери, гідросфери та інших сфер, розвинених у тваринному світі, а також людських людей. У аграрному секторі земельних ресурсів - головний інструмент виробництва, знайдений складовою частиною ресурс бази землеробства.

Характерні і якісні земельні, родинні сільськогосподарські продукти використовують продуктивність аграрного виробництва, пропонують розширення продовольчої проблеми, продуктивність праці в аграрній галузі [8, с. 145].

На сьогоднішній день існують суспільні життєві ресурси, які використовуються в інтенсивному режимі, використовуючи функціональну територіальну основу, природний ресурс і основне забезпечення. Протест, у різних галузях, має більше того, що він неоднаковий і має значення, коли використовується їхнє функціонування.

У промисловості, транспорті, будівництві земельних ресурсів є власне територіальне, просто основне базування і тому основна увага приділяється

площі земельних ділянок, вони залишаються рельєфами, обов'язковість від джерела розміщується в сировині та центральних містах, і мають місце комунікації. У добувній промисловості знаходяться землересурси, які існують, і використовуються в основному, в їхніх районах, які закінчуються корисними копалинами. Я спостерігаю за великим, незахищеним у своєму розпорядженні земельними ресурсами, складеними та невідповідними частинами, що є ґрунтами, у сільському та лісовому господарстві, вони є головним захисником та предметом праці.

Поняття земельних ресурсів має вужче значення, ніж поняття земля, і є безпосередньо пов'язаним із господарською діяльністю людини. Це підтверджується трактування терміну «земельні ресурси» у законодавстві. В ЗУ «Про охорону земель» вказано, що земельні ресурси – це сукупний природний ресурс поверхні суші як просторового базису розселення і господарської діяльності, основний засіб виробництва у сільському та лісовому господарстві [46]. ДСТУ 26640-85 містить інше визначення: «земельні ресурси – землі, які використовуються або можуть бути використані в галузях національного господарства». Багатовікова практика говорить про те, що головними джерелами процвітання будь-якої держави є її земельні ресурси. Земельні ресурси відіграють важливу роль в існуванні нашої планети і обумовлюють функціонування інших природних ресурсів, а саме – рослинного і тваринного світу, атмосферного повітря, поверхневих і підземних вод. Як засіб виробництва земельні ресурси (земля) мають низку особливостей:

– Земля не є продуктом людської праці, а створена самою природою і виникла багато тисяч років тому. За дослідженнями вчених, на створення 1 см шару ґрунту необхідно близько 50-100 років.

– Земельні ресурси територіально обмежені і характеризуються постійністю свого розташування. Їх не можна перемістити в просторі як інші засоби виробництва.

– Земельні ресурси при раціональному використанні не погіршують своїх властивостей, а, навпаки, покращують. Тобто вони не зношуються і амортизувати їх не можна.

– Земля нічим не замінна. В результаті НТП інші засоби виробництва удосконалюються, замінюються більш вдосконаленими, а без землі будь-який процес виробництва в сільському господарстві стає неможливим.

– Особливістю землі ще є її родючість. Наприклад, декілька ділянок землі, однакових за розміром, але неоднакових за складом ґрунту, можуть дати неоднаковий обсяг зібраної сільгосппродукції. Це і буде різна родючість землі.

– Ще однією особливістю землі є факт, що дохід сільгоспвиробника неможливо вирахувати, тому що він залежить не тільки від якості ґрунту, а, передусім, від сприятливих кліматичних умов [29].

Сучасне користування земельними ресурсами не відповідає вимогам раціонального використання. Надмірна розораність території призвела до порушення природного процесу утворення ґрунту. Раціональне використання має бути, перш за все, розумним та обґрунтованим.

Г.З. Бріндзя користується тим, що раціонально вказує на те, що він використовує земельну ділянку, коли йдеться про виробництво економічної доцільної кількості, яка є екологічно рівною всіма природними факторами [12, с. 129]. О.І. Бочко стверджує, що раціональне землекористування досягає максимального збільшення у господарському центральному районі всіх земельних та їхніх результатів, які намагаються домогтися головного цільового життя, створюючи найприємніші результати для найвищої продуктивності серед виробничих і вдосконалених з одиниці площі максимальної кількості для найменших затрат праці та догляду [11, с. 151].

Раціональне використання земельних ресурсів міститься у 2 складах: екологічна та економічна. Т.М. Прядка та Т.С. Корбут розширюється ще й третю - надійну [47, с. 82–84]. Екологічна складова використовується в необхідності і в розумному застосуванні земельної та виробничої екологічно

чистої сільськогосподарської продукції. Економічна складова ґрунтується на виробництві сільських сільгоспвиробників, зменшуючи кількість виробничих матеріалів. Виготовлення екологічно чистої людини знаходиться в порівнянні з товаровиробниками, які не мають кошиків або базуються, і вони вкладаються, і, зменшуючись, залишаються. Соціальна складова базується на задоволенні суспільних потреб. Таким чином, раціональне використання земельних ресурсів доводиться дотримуватись лише необхідної зміни часу похилих продуктів у ґрунті, використовуючи різні показники ерозії, дотримуючись сівозмін, вироблення екологічно чистої кількості, зменшення розових можливостей, достовірність земельних ділянок для цільових зобов'язань.

Провідні дослідження, можна зробити доступні, що земельні ресурси є продуктами природи, територіально обмеженими і нічим не заміненими, а не працюючими при раціональному виробництві. У промисловості, транспорті, будівництві земельних ресурсів є територіальна, просто основна база. У сільському та лісовому господарстві земля створює як заробник, так і предмет праці. Якщо ви працюєте з цією історією, то з можливістю існування вітчизняних, а не з основним джерелом продовольства і сировини, то в наш час питання про місцеве управління департаменту вирішило провести в центрі, зважаючи на всесвітній світ, і тепер, можливо, в Україні.

Земельні ресурси є найактивнішим чинником соціально- економічного розвитку, незалежним від політичних режимів, використовуючи переваги, пріоритетні органи влади та аграрні природокористування. Земля як чинник, що реально розвиває їх, зменшується у процесі створення. При цьому, розглядаючи, сформувавши, методи, спроектувавши та застосувавши таке рішення, працювали в інших регіонах, і вони не отримали аграрних лобій, а в системі аграрних лобістів, які отримали протидії між цими власниками та першочерговими споживачами, виявили перманентне стимулювання природних ресурсів. Спеціально це стосується доступу до найменшого та членуваного мінерально-сировинних ресурсів, попереднього, паливо-

енергетичного потенціалу, тому, що нестабільний баланс проти протиріччя між міськими центральними центрами, тяжіє до того, що більше виявилися проблеми енергетичної безпеки, і вони були свідомими. [33, с. 299 - 306].

За минулі роки у галузі землекористування нашої країни були розвинені такі тенденції: збережена система землекористування визнана до ефективності сільськогосподарського виробництва, погіршення використання як основне забезпечення; продовжувати погіршувати приєднання до екологічної ситуації при землекористуванні; втрачаючи і до того часу низький за часів радянської влади рівень життя сільських жителів, різко погіршив демографічну ситуацію на селі [32, с. 27 - 30]. Все це цікаво про те, що в нинішніх зробило проблему, що зберігається в галузі землекористування, неможливо переходити без переходу до існуючого розвитку.

У відповідності з принципами Ріо-де-Жанейрської конференції слід розробити науково-обгрунтовану систему сталого розвитку для громадського розвитку народного господарства, і для землекористування.

Стале землекористування, на нашому уявленні - це така система відносин громадського розвитку, при цьому намагається домогтися найкращої співпраці між економічними потребами, нормалізуючи які існують в стані земельних ресурсів, задовольняючи кількість людей і духовних потреб. Обгрутовуючи достовірність сталого землекористування, його використання за допомогою вироблення земельних ресурсів, обов'язково синхронізувати на основних соціальних, економічних та екологічних законах та принципах.

Якщо основні соціальні, економічні та екологічні закони формуються, то принципи сталого землекористування як приватні принципи сталого розвитку діють у цілому, коли вони не розкриваються. Вважаємо вкрай необхідним у відповідному реформуванні земельних відносин додержувати напрямки таких принципів: системний підхід до раціоналізації землеволодіння і землекористування; мають земель; найчастіше існування і

попередження негативного впливу деградованих земельних ділянок на здоров'я і добробуту, навколишнє середовище; Задовільне задоволення соціально - економічних інтересів у всіх земельних відносинах та їх гармонізації з екологічними складовими. [49, с. 16 - 22].

Розкриваючи зміну системного підходу, довільно пропонуючи землекористування у тривимірній системі координат: економічна (економічна потреба у використанні земельних ресурсів у ґрунтах, характерна інформація про стан, ринок, розмір величини, рівень інтенсивності, необхідна інформація про структуру), соціальна (соціальні інститути землекористування та землеволодіння, використання, господарський склад, комплекс необхідних та талісків людини за зменшенням до землі, землекористування, право власності на землю, сервітути, соціальна інфраструктура). Екологічна (природно-ресурсна потенціальна, агроекологічна особливості використання ґрунтів, якісні якості, екологічні умови ґрунтів, екологічні зменшення). Потребує необхідного обґрунтування поняття планування сталого землекористування. Суспільне його використання в збалансуванні екологічного, економічного і

надійних цілей на власне врахування владних земельних ресурсів, їх можливостей та використання на певній основі. Планування сталого землекористування є системою сучасних комплексних досліджень, що стосуються раціонального використання природних ресурсів та природних ресурсів з наступними наслідками. Орієнтиральне планування сталого землекористування - це: внутрішній баланс, що вирощується та розвивається землекористування; перевірити землю на свою основу; реалізація інтегрованих урядових дій у всіх земельних відносинах (суперечливість конфліктів, координація відставання та дії, виробництво та ін.); залучення громадськості до участі у процесі планування сталого розвитку суспільства, реалізація інтегрованих урядових дій в сфері земельних відносин (запобігання конфліктам, координація повноважень та обов'язків, співробітництво та ін.); залучення громадськості до участі у процесі

планування сталого землекористування; покращення рівня знань про значення і роль землі та земельних ресурсів при прийнятті рішень; підтримка і впровадження ініціатив природоохоронних організацій в управлінні земельними ресурсами; раціональне землекористування [40, с. 215].

Процес планування повинен бути приєднаний до принципу, який, на наш час, використовуючи філософію планування сталого землекористування: справедливість, міждисциплінарний підхід, попередні консультації, доступні за інформацією, безперервне планування планування, розширене питання планування, комплекс соціально-економічного питання, реалізація на непередбачувані зміни. Планування стаціонарного землекористування передбачає включення в дію тривалої розробки системних проектів, які передбачають розробку планування за окремими етапами: підготовча; ініціювання плану; збір і аналіз даних; розробка плану; схвалення плану та реалізація плану. Нами пропонується систематизована розробка та реалізація схеми планування раціонального землекористування за рахунок зменшення загальнодоступних та економічних результатів, а екологічно необхідний пріоритет на міжрегіональному, регіональному та місцевому ієрархічних рівнях.

Основний інструмент досягає сталого розвитку - це інститут власності на землю. Аналіз випереджав різні ключові проблеми власності на землю: земельні угіддя (ділянки), основні не ідентифіковані як такі власність (відсутня чітка та достовірна система права власності на землю); державні органи управління, на яких зафіксовані природні природи природного природокористування та охоплення навколишніх людей, не застосовують ефективну реалізацію справжньої земельної власності, а не екологічну - правові аспекти, що стосуються прав власності на землю;

економічна зміна власності земельних ресурсів не використовується правомірним і рівним розподіленям земельним ренти; відсутній економіко - правовий бізнес обґрунтованого і справедливого розділення реальних доходів; недостатньо врегульоване законодавство стосується прав власності

на землю, постійно існують глибокі протиріччя як між законами, які мають обов'язково – правове регулювання використовує різні ресурси, так і в існуючих законодавчих органах [46].

На наш погляд, реалізація права власності не вимагає привчання шкільних прав людини або людини, обмеження чи приналежності свободи та приниження гідності громадянина, повідомлення про це; погіршують екологічну ситуацію і природний якість землі. Для відкритого сталого розвитку потрібне саме таке право власності на землю, для того, щоб використовувати чисте, що досягає правомірності суб'єктів землекористування, використовувалося добування за власним користувачем, користувачеві та надійним землею.

У взаємозв'язку між землею власність повинна містити більшу кількість ресурсів, що містять екологічні та економічні склади, а саме: Забезпечення такого принципу є ідеальним станом розвитку [16, с. 24-27]. Одним із регуляторних інструментів, що забезпечує постійне землекористування, є система управління, яка синхронізується на відокремленій країні джерела багатства. Ми враховуємо, що управління земельними ресурсами показує, що охоплюють всі земельні відносини, землекористування та землеволодіння, що: землевпорядне господарство і землеробське господарство, раціональне місцеве господарство в районі господарського комплексу, а також необхідне використання та власне земельне господарство. Найбільше рівня природного і господарського стану земельних ресурсів було використано системою, що було зроблено земельним кадастром, і при цьому було використано наукове обґрунтування, яке було підключене до питання про місцеве землекористування [55, с. 17-21].

Залишається ввінна потреба у введенні у цю нову складову - центральна територія, землекористування та об'єкти нерухомості, що враховує правовий статус та господарський стан, що має земельну ділянку за цільовим рішенням. Дослідження встановлено, що центральна країна зробила

економічну, так і політичну проблему. Добре продуктивна система європейських регіонів використовує земельний ринок і досягає ефективності використання земельної ділянки, а також захищеної правдивої нерухомості, яка намагається досягти економічного життя країни. Управління раціональним землекористуванням було зроблено для використання можливого моніторингу за станом земельних ресурсів.

1.2. Методичні підходи щодо підвищення ефективності використання земельних ресурсів

Ефективна система сільськогосподарського землекористування має базуватися на охороні та розширеному відтворенні земельно-ресурсного потенціалу. Тож існує більш досконале використання у поліпшенні агроекологічного стану земель. Оптимальне сільськогосподарське землекористування запрошено приєднатися до цих загальних принципів: - перевірка земельних ресурсів є недоцільною, яка повинна бути не однаково використовуваною людиною та природою;

- перевіряти земельні ресурси необхідно постійно підтримувати їх охороною та відтворення; - перевіряти земельні ресурси повинні бути приєднані до врахування законів природи та природних речовин [49, с. 16]. Загальна економічна ефективність використаних земельних ресурсів повинна передбачити не зменшення та збереження негативних екологічних факторів, але й створена для розширення використання земельних ресурсів.

Для цього слід передбачити: розширення від створення родючості ґрунту; захищений земель від ерозії та деградації; підтримка балансу у ґрунті поживих справ; Досить оптимальним є інтенсивне використання землі та вибору досконалого напору, а також використання екологічно безпечних землеробських технологій, методів та прийомів. У цьому плані найрізноманітніший елемент організаційно-господарських справ має

правильну організацію, яка знаходиться в першому місці, сільськогосподарських угідь. Так, протиерозійна організація передбачає максимальне вилучення земельної ділянки на високій відстані в 3 градуси із зімітами ґрунтами із застосуванням на них ґрунтозахисних сівозмін.

Ефективність створення земельно-ресурсного потенціалу також виявляється у покритті поля сільськогосподарських культур та від їх збереження у ґрунтозахисних сівозмінах. Таке використання було достатньо опубліковане у воді ерозії на 50-60% та великі урожайності еродованих та ерозійно небезпечних земельних ділянок. Перевірка критичних можливостей у порівнянні з малопродуктивними земельними ділянками, які працюють не тільки в тій самій станції, але і в цій області існують [33, с. 299].

Необхідно проводити всебічний та систематичний обстеження та оцінювати стан земельних ділянок з використанням їх і створювати. Ми працюємо з інформацією про інформацію про інші природні ресурси та контрольні ресурси. Вихід за межі найкращого використання земельних ресурсів і використання за межі їх найкращого створення в кінцевому підсумку рушій природних систем.

Не досліджували ефективного результату створення земельно-ресурсного потенціалу, який використовувався у підготовлених проектах: розсилка та ціна, яка була досягнута завдяки деградації та ерозії земельної ділянки; реально розглядати ґрунтозахисні технології та системи землеробства; покарання та стимулювання землекористувачів та землевласників, що належать до нераціонального та раціонального сільськогосподарського землекористування. При цьому основна увага зосереджена на малопродуктивних та деградованих землях.

Принципова значимість стосується економічно-екологічного ефекту від запропонованого комплексу необхідних, спрямованих на створення земельно-ресурсного потенціалу. Верхній ефект, який потрібно робити, повинен робити з однією стороною прями втрати ґрунту, а з іншими - залишатися втраченими. Ці втрати спостерігають за тим, що розглядаються,

що знаходяться, з площами земельними ділянками, на яких доцільно відвідувати питання про створення земельно-ресурсного

Ми також вважаємо, що вони можуть бути приєднані до полезахисних лісових смуг, або до площі з іншими ґрунтозахисними сівозмінами. У своїй власності, плоских лісових насадженнях, ріллі, природних корінних угіддях залишаються ті, що існують у тій частині, яка створює місцеві екологічно чисті, які функціонують для принципів природних аналогів, але знають, що в них є контрольоване навантаження на них [24, с. 178]. Досягнення отриманих земельно-ресурсних потенціалів на різних територіях можуть бути двома основними способами.

Перший ресурс - це реалізація земельної ділянки, зроблена вилучення деградованих або малодеградованих земельних ділянок із інтенсивним сільськогосподарським оборотом.

Інші речі - це зміна їх цільового догляду, а отже, і режиму та характеристику. Але це стосується малорозвинених земельних ділянок, які є власними земельними ділянками, які за природними владними властивостями, а не для контрольованих дій, є малопродуктивними. Суть його у штучному зростанні продуктивності цих земельних ділянок.

Щойно, стратегічні напрямки стосуються створення земельно-ресурсного потенціалу: - створення ґрунтової родинності; - удосконалення розвитку сільгоспугідь; - реально запропоновані адаптації сільськогосподарського землекористування до природних речовин; - працююча над економічною реальністю щодо земельного законодавства та екологічного стану самих земельних ділянок.

Методологічною базою стратегічного управління земельними ресурсами є системний та ситуаційний підходи. Для конкретної організації системи, здійснення функцій управління її учасникам необхідно провести економічну оцінку використання земельних ресурсів із використанням наукових, економічних методик та методологій [1, с. 132].

Діяльність підприємства, зокрема щодо використання земельних угідь у галузі рослинництва (для вирощування сільськогосподарських культур) та тваринництва (для випасання худоби та розміщення тваринницьких приміщень, вигулів) вимагає відкритості, доступності даних про фактичний рівень використання земельних ресурсів в межах підприємства. З цією метою необхідно відпрацьовувати систему оціночних методик, структуризації для одержання оперативної інформації для здійснення стратегічного управління на підприємстві [14, с. 134].

Основними принципами використання земельних ресурсів є:

- агроландшафтний підхід при якому враховується увесь комплекс природних факторів в єдності із господарською інфраструктурою, направлений на створення сприятливих соціально-економічних умов організації виробництва;

- екологічність на основі системи заходів по охороні земель від деградації;

- раціональний господарський устрій (організація території, введення і освоєння сівозмін, система удобрення, підбір сортів і насіння, тактика використання техніки, будівництво, меліорація земель);

- економічна доцільність, яка забезпечується шляхом узгодження програми з ситуацією, що враховує економічний стан, спеціалізацію, місце розташування відносно збуту і переробки продукції, транспортні зв'язки, експортні можливості, підприємливість виробників товарної продукції;

- агроекологічний моніторинг, тобто постійний контроль вмісту гумусу і поживних речовин, стану рівня забруднення ґрунтів, підземних і поверхневих вод. Завдання полягає в тому, щоб органічно поєднувалося нарощування виробництва із збереженням та покращенням ґрунту, тобто забезпечувався розвиток сільського господарства у відповідності з вимогами екології [19, с. 46].

Основними напрямками роботи системи управління земельними ресурсами та підвищення ефективності використання землі є:

- впровадження науково-обґрунтованих зональних систем землеробства, інтенсивних технологій вирощування сільськогосподарських культур, внесення під кожну з них оптимальної кількості органічних і мінеральних добрив, розвиток хімічної, гідротехнічної, лісової, біологічної та інших видів меліорації земель;

- боротьба з водною та вітровою ерозією ґрунтів, докорінне поліпшення природних угідь;

- створення довгорічних культурних пасовищ (особливо зрошуваних), раціональна система землевпорядкування та інші заходи.

Всі ці фактори і способи підвищення ефективності використання землі повинні бути належним чином сплановані, організовані та проведені в оптимальні строки і у чітко визначеній послідовності. Підвищити ефективність використання землі можна насамперед на основі інтенсифікації і впровадження науково - обґрунтованої системи землеробства – взаємопов'язаного комплексу агротехнічних, економічних і організаційних заходів застосування яких забезпечує розширене відтворення родючості ґрунтів, неухильне зростання урожайності культур і поліпшення якості продукції, надійну охорону навколишнього середовища.

До організаційних факторів підвищення ефективності використання земель можна віднести такі: вдосконалення структури посівів сільськогосподарських культур, введення науково - обґрунтованих сівозмін, трансформація земель, а також рекультивация земель.

Ефективність – це економічна категорія, виражена відношенням людей у процесі виробництва з використанням наявних виробничих ресурсів в конкретних умовах. Ефективність – це кінцевий результат матеріального виробництва, галузей і підприємств.

Виробництво в сільському господарстві ефективне тоді, коли в ньому найбільш повно використовують наявні виробничі ресурси – землю, фонди і трудові ресурси з метою одержання максимально необхідної для суспільства

сільськогосподарської продукції високої якості при найменших матеріальних та фінансових затратах [35, с. 246].

Поняття ефективності використання землі та її якості мають різне значення. Оскільки якість землі відображає відомості, які характеризують земельні угіддя за природними властивостями, що впливають на їх родючість. Якісна оцінка землі здійснюється за даними обліку якості землі, її мета полягає в тому, щоб на основі найбільш важливих природних властивостей (ознак) ґрунтів, які корелюють з урожайністю, виділити відміни, систематизувати їх за природною якістю і господарською придатністю для вирощування певних сільськогосподарських культур. Така систематизація - це відносна оцінка видів ґрунтів за сумою відповідних властивостей (вмістом гумусу, поживними елементами, температурними і водними режимами, особливостями рельєфу, тощо).

Враховуючи, що з усіх факторів, які визначають рівень виробництва і впливають на його ефективність, найбільше значення мають земля, виробничі фонди (основні й оборотні) і трудові ресурси, саме вони і є складовими ресурсного потенціалу.

Дослідження підтверджують, що найбільш прийнятний спосіб виміру потенціалу – його грошова оцінка. Можливість під сумування земельних, трудових та матеріальних ресурсів зумовлена тим, що вони певною мірою взаємозамінні. Так, жива праця із впровадженням засобів механізації та автоматизації дедалі більше змінюється уречевленою; скорочення в окремих господарствах площі сільськогосподарських угідь компенсується підвищенням рівня Інтенсивності виробництва і т. п.

Оцінка землі проводиться на основі матеріалів землеоціночних робіт. При цьому можуть використовуватись різні методи, основними з яких є такі: за рівнем прибутковості (капіталізована земельна рента); за вартістю освоєння земельної ділянки; за вартістю валової продукції і чистим доходом з 1га; за рівнем урожайності основної культури (найчастіше зернових).

Найбільш обґрунтованою і прийнятною методикою є методика грошової оцінки за рівнем рентного доходу, який включає не тільки диференціальні ренти 1 та 2, а й абсолютну. Це дає змогу врахувати не тільки родючість, місцезнаходження земельної ділянки та рівень інтенсифікації використання землі, але і надлишок доданої вартості над середнім прибутком, одержаним сільськогосподарськими виробниками на будь-яких, навіть найгірших, землях (абсолютна рента).

В основу розробленої вченими Інституту аграрної економіки УААН методики грошової оцінки землі покладено рентний дохід на вирощуванні зернових, які в структурі посівів мають найбільшу частку і можуть вирощуватись практично на всіх землях. Інформаційною базою вивчення грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення в тому чи іншому підприємстві, об'єднанні, регіоні є державний земельний кадастр. У зв'язку з інфляційними процесами, що мають місце в економіці, в методиці

Інституту аграрної економіки УААН рентний дохід обчислюється у натуральному виразі в центнерах зерна, який при визначенні грошової оцінки землі обраховується за внутрішніми або світовими цінами [52, с. 38].

Грошова оцінка землі на загальнодержавному рівні в Україні вперше була здійснена згідно з “Методикою грошової оцінки землі сільськогосподарського призначення та населених пунктів”, затвердженою Постановою Кабінету Міністрів України.

Диференціальний рентний дохід визначається за формулою:

$$D_{p0} = (Y \cdot C - B) - \frac{B \cdot K_p}{C}, \quad (1.1.)$$

де Y – урожайність зернових з 1 га посіву, ц;

C – ціна реалізації 1 ц зерна, грн.;

B – виробничі витрати на 1 га посіву, грн.;

K_p – коефіцієнт рентабельності, що береться на рівні 0,35.

Економічна ефективність використання земельних ресурсів сільськогосподарськими підприємствами різних форм господарювання визначається рядом натуральних показників, а саме:

- рівень урожайності зернових і зернобобових, озимих зернових, цукрових буряків, соняшника, картоплі та інших культур, що вирощуються у досліджуваному господарстві;

- кількість виробленої продукції тваринництва (молока, приросту живої маси великої рогатої худоби, маси свиней) з розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь;

- кількість виробленої продукції рослинництва (зерна, цукрових буряків та інше) та тваринництва (приросту живої маси свиней) з розрахунку на 100 га ріллі [52, с. 39].

Для оцінки економічної ефективності використання земельних ресурсів застосовують систему вартісних показників:

- вартість валової продукції в поточних цінах, що припадає на 100 га сільськогосподарських угідь, тис. грн.;

- валова продукція в порівняльних цінах 2000 року з розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь, всього і за основними галузями виробництва (рослинництво, тваринництво), тис. грн.;

- сума грошової виручки, прибутку, збитку, що припадає на 100 га сільськогосподарських угідь, тис. грн.;

- кількість виробленої валової продукції в поточних цінах з розрахунку на 100 грн. матеріальних витрат, на 1 люд-год. та інше.

Вартісні показники найбільш повно характеризують економічну ефективність використання землі і дають змогу порівнювати та об'єктивно оцінювати рівень використання земельних ресурсів у господарствах, які спеціалізуються на виробництві різних видів продукції.

Натуральні показники характеризують продуктивність лише певної частини сільськогосподарських угідь, а вартісні - всієї площі.

Ці дві групи показників (натуральні, вартісні) доцільно розраховувати, як на гектар фізичної площі, та з урахуванням грошової оцінки гектара сільськогосподарських угідь, в якій відображена економічна родючість. У першому випадку можна судити про фактично досягнутий рівень використання землі без урахування її якості, а у другому – об'єктивно оцінити результати їх господарювання [47, с. 82].

Найкраще ефективність використання земельних угідь розкривається при розрахунку вартісного показника ефективності використання землі – землевіддачі.

Землевіддача – це відношення вартості валової продукції, одержаної з гектара угідь до грошової оцінки цих угідь:

$$B = \frac{ВВП}{P}, \quad (1.2.)$$

де B – землевіддача;

$ВВП$ – вартість валової продукції, одержаної з 1 га угідь, тис.грн.;

P – грошова оцінка 1 га угідь, тис.грн.

Для розрахунку показників ефективності використання земельних угідь, використовують переведення ріллі та природних сінокосів в умовну ріллю. При цьому використовують коефіцієнт переведення природних сінокосів і пасовищ в умовну ріллю.

Сьогодні в річних звітах господарств не висвітлюються дані про продуктивність природних пасовищ, у зв'язку з чим вони прирівнюються до продуктивності природних сінокосів.

На наш погляд, аграрне підприємництво з урахуванням його конкретних випадків (тип ґрунтів, їхнього іншого складу, конфігурації земельних ділянок, кута їх нахилу, спеціалістів, які працюють) має розробити і використати систему агрономічних, технічних і економічно важливих питань, які існують з урахуванням земельних ресурсів. Доступні робітники переглядають, і дотримуються великих потенційних можливостей підприємства, які використовуються в сільськогосподарському секторі.

Це було дуже важливо, але це було дуже важливо для цього. Порівняйте ці показники, які інтенсивно працюють у динаміці та в різних підприємствах, щоб змогу запропонувати необхідні поліпшені дії. Рівень інтенсивно реалізує земельні ресурси, які робляться за такими показниками:

- ступінь господарського використання, який розростає ділення плодівих сільськогосподарських угідь на всій земельній площі господарства;
- ступінь розостійкості, яка зачіпає як частину плоских річок і багаторічних культурних насаджень до плоских сільськогосподарських угідь;
- ступінь меліорованості або зменшення площі меліорованих земельних ділянок (вирощених, реалізованих) до загальної площі сільськогосподарських угідь;

- питому вагу інтенсивного культурного (цукрових буряків, льону, картоплі, овочів, соняшнику, зернової кукурудзи) у загальній посівній площі підприємства;

- коефіцієнт повторного контролю, який сприяє зменшенню кількості плоских результатів з площими повторними роботами до інших службових господарств [47, с. 83

До основних показників, які характеризують рівень інтенсивності та застосовуються для порівняльної оцінки ефективності використання ріллі в сільськогосподарських підприємствах відносяться:

- сума затрат виробництва з розрахунку на 1 га ріллі, грн.;
- кількість затрат праці з розрахунку на 1 га ріллі, люд.-год.;
- вартість основних виробничих фондів, які використовуються в галузі рослинництва з розрахунку на 1 га ріллі, грн.;
- урожайність основних зернових культур, ц/га;
- сума одержаного валового доходу по галузі рослинництва з розрахунку на 1 га ріллі, грн.;
- сума одержаного чистого доходу по галузі рослинництва з розрахунку на 1 га ріллі, грн.

Кожний із показників характеризує рівень ефективності використання земель, розраховується в динаміці.

Економічна ефективність використання зрошувальних земель визначається за наступними показниками:

- виробничі витрати на 1 га, грн.;
- додаткові витрати на 1 га, грн.;
- сума одержуваної валової продукції з розрахунку на 1га зрошуваних земель, грн.;
- сума одержаної валової продукції з розрахунку на 1 люд.-год., грн.;
- сума одержаного чистого доходу, грн.;
- додатковий чистий дохід від зрошення, грн.;
- додатковий вихід валової продукції на 1 грн. додаткових витрат, грн.;
- додатковий чистий дохід з розрахунку на 1 грн. капітальних вкладень, грн.;
- ефективність капітальних вкладень, грн.;
- період окупності капітальних вкладень на зрошення, років;
- рівень рентабельності виробництва продукції рослинництва на зрошувальній ділянці, %.

Кожний із вище названих показників розраховується за період зрошування та за один рік до цього. Порівняльна оцінка за два періоди проводиться в абсолютному та відносному відхиленнях.

Абсолютне відхилення визначається відніманням кінцевого значення показника від базового [42, с. 130].

Базовим значенням може бути, як середньорічне за 3-5 попередніх років, так і нормативне або фактичне значення зарік, який передує звітному.

Відносне відхилення визначається відношенням значень показників за досліджуваній період у відсотках.

Поглиблення аналізу використання земельних угідь конкретного сільськогосподарського підприємства забезпечується розрахунком показників, які характеризують рівень розораності земель:

$$P_{осв} = \frac{S_{с-г. угідь}}{S_{заг. зем.}} \cdot 100\%, \quad (1.3)$$

де $P_{осв}$ – рівень освоєння земель, %;

$S_{с-г. угідь}$ – площа сільськогосподарських угідь, га;

$S_{заг. зем.}$ – загальна земельна площа, га;

$$R_{уч} = \frac{S_p}{S_{с-г. угідь}} \cdot 100\%, \quad (1.4)$$

де $R_{уч}$ – розораність сільськогосподарських угідь, %;

S_p – площа ріллі, га;

$S_{с-г. угідь}$ – площа сільськогосподарських угідь, га.

$$\Pi = \frac{S_c + S_n}{S_{с-г. угідь}} \cdot 100\%, \quad (1.5)$$

де Π – питома вага природних кормових угідь в площі с.-г. угідь, %;

$S_c + S_n$ – площа сінокосів та пасовищ, га;

$S_{с-г. угідь}$ – площа сільськогосподарських угідь, га.

На сьогодні переважна більшість підприємств Полтавської області приділяють увагу екстенсивному використанню орних земель та земельних ресурсів взагалі. Значна динамічність ґрунтотворних процесів не враховується землекористувачами, що зумовлює неефективне здійснення виробничої діяльності в галузі рослинництва підприємств Полтавської області. Даний аргумент свідчить про недоліки у господарюванні підприємств різних форм власності [45, с. 147].

Досягнутий у сільськогосподарських підприємствах України рівень ефективності використання землі нині ще низький. У багатьох з них знижується рівень родючості, великі площі піддаються вітровій і водній ерозії, не зменшується площа засолених і кислих ґрунтів. Тому важливо в кожному підприємстві приділити увагу оцінці якісного стану землекористування і запровадити науково-обґрунтовану систему землеробства.

Висновки до розділу 1

1. З токи зору використання землі то в сільському господарстві вона функціонує як предмет праці, коли людина впливає на її верхній горизонт – ґрунт і створює необхідні умови для росту і розвитку сільськогосподарських культур. Але в той же час вона є знаряддям праці, тобто коли при обробітку рослин використовуються механічні, фізичні та біологічні властивості ґрунту для отримання сільськогосподарської продукції.

Отже, земля стає активним засобом виробництва в сільському господарстві. Вона виступає як необхідна матеріальна передумова процесу праці, одним з важливих речових факторів виробництва в сільському господарстві. Вона є особливим, єдиним, оригінальним засобом виробництва

2. На сьогоднішній день існують загальнодоступні життєві ресурси землі, які використовуються під впливом інтенсивного, виконуючого функціональну територіальну основу, природний ресурс і основне забезпечення. Протест, у різних галузях, має більше того, що він неоднаковий і має значення, коли використовується їхнє функціонування.

3. Один із регуляторних інструментів, що охоплює постійне землекористування, є системою управління, яка синхронізується на відомому ґрунті джерела багатства. Ми враховуємо, що управління земельними ресурсами показує, що охоплюють всі земельні відносини, землекористування та землеволодіння, що: землевпорядне господарство і землеробське господарство, раціональне місцеве господарство в районі господарського комплексу, а також необхідне використання та власне земельне господарство.

4. Методологічною базою стратегічного управління земельними ресурсами є системний та ситуаційний підходи. Для конкретної організації системи, здійснення функцій управління її учасникам необхідно провести економічну оцінку використання земельних ресурсів із використанням наукових, економічних методик та методологій

РОЗДІЛ 2

ДОСЯГНУТИЙ РІВЕНЬ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Організаційно-економічна характеристика підприємства

Об'єктом дослідження ефективності використання ресурсного потенціалу було обрано сільськогосподарське підприємство ХХХ «Назва підприємства» розташоване в центральній частині Полтавської області. Центральна садиба підприємства знаходиться в с. Пальчиківка, яке повністю газифіковане, функціонує загальноосвітня школа, розвинута соціальна інфраструктура села, відмінне сполучення із районним центром – м. Полтави.

Діяльність сільськогосподарського підприємства будь-якої форми власності визначається обмеженістю ресурсів і необмеженістю потреб, задоволення яких є основною метою цієї діяльності. Нестача ресурсів може бути компенсована за рахунок активної виробничої та фінансової діяльності.

Основним структурним елементом ресурсного потенціалу сільськогосподарського підприємства залишається земля, яка визначає природний базис сільського господарства. Основними кількісними параметрами, які характеризують земельні ресурси є їх наявність по видам угідь (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Динаміка розміру та ефективності використання сільськогосподарських угідь ХХХ «Назва підприємства» Полтавського району, 2016-2020 рр.

Показники	Роки					2020 р. до 2016 р. %
	2016	2017	2018	2019	2020	
Всього сільськогосподарських угідь, га	3814	3975	3975	3975	3786	99,3
Питома вага сільськогосподарських угідь в площі району, %	4,9	5,1	5,1	5,1	4,7	x
з них: ріллі, га	3814	3975	3975	3975	3629	95,1
Всього посівів сільськогосподарських культур	2686	2592	2917	3030	3354	124,9

Відповідно до даних таблиці 2.1 спостерігаємо негативну тенденцію щодо зменшення в 2020 р., порівняно з 2016 р., загальної площі сільськогосподарських угідь на 28 га, або на 0,7 %, що вплинуло на зменшення питомої ваги сільськогосподарських угідь підприємства в площі району з 4,9 % до 4,7 % та зменшення площі ріллі на 185 га, або на 4,9 %. В той же час спостерігаємо позитивну тенденцію щодо збільшення площі посіву сільськогосподарських культур з 2686 га у 2016 р., до 3354 га у 2020 р.

Діяльність сільськогосподарських підприємств характеризується постійними змінами кількісного та якісного складу персоналу, причому, в більшості випадків, процес зміни на підприємстві їх штатного складу здійснюється шляхом скорочення управлінських працівників, без врахування наукових рекомендацій. Залишаються поза увагою власників і керівників підприємств питання нормування та оптимізації кількісної структури кадрів. Забезпеченість та ефективність використання трудових ресурсів характеризується абсолютним показником – середньообліковою чисельністю працівників і представлена у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Динаміка забезпеченості та ефективності використання трудових ресурсів ХХХ «Назва підприємства» Полтавського району, 2016-2020 рр.

Показники	Роки					2020 р. до 2016 р. %
	2016	2017	2018	2019	2020	
1	2	3	4	5	6	7
Середньорічна чисельність працюючих, осіб	262	263	253	226	203	77,5
Чисельність працівників, зайнятих у сільськогосподарському виробництві – всього, осіб	238	239	230	205	185	77,7
з них задіяні у:						
рослинництві	131	133	130	105	96	73,3
тваринництві	107	106	100	100	89	83,2
Відпрацьовано за рік, тис. люд.-год.	506,63	504,25	505,79	512,58	460,41	90,9
у т. ч.: в рослинництві	115,28	117,04	114,40	92,40	84,48	73,3
в тваринництві	391,35	387,21	391,39	420,18	375,93	96,1

Продовж. табл. 2.2

1	2	3	4	5	6	7
Виробництво валової продукції у постійних цінах 2017 р. на 1 працівника, тис. грн	275,55	274,84	295,89	424,44	476,11	172,8
Одержано прибутку (збитку) на 1 працівника, тис. грн	28,95	24,62	-13,82	27,27	-99,99	-345,4
Витрати на оплату праці, тис. грн	7457,0	12921,0	16316,0	18409,0	20688,0	277,4
Середньомісячна заробітна плата 1 працівника, грн	2373,63	4095,66	5374,18	6803,03	8492,61	357,8
Коефіцієнт використання нормативу часу	0,93	0,96	0,96	0,96	0,96	105,5
Припадає на 1 працюючого у сільському господарстві, га: сільськогосподарських угідь	16,03	16,63	17,28	19,39	20,46	127,7
ріллі	16,03	16,63	17,28	19,39	19,62	122,4

Аналізуючи дані таблиці 2.2 варто зазначити, про негативну тенденцію в 2020 р., порівняно з 2016 р., щодо зменшення середньорічної чисельності працюючих на 59 осіб, в тому числі зайнятих в сільськогосподарському виробництві на 53 особи. Змінна чисельності працівників підприємства вплинула на зменшення відпрацьованого за рік часу працівниками на 46,22 тис. люд.-год., або на 9,1 %, в тому числі за рахунок зменшення відпрацьованого часу в галузі рослинництва – на 26,7 %. Також спостерігаємо збільшення вартісних показників продуктивності праці, як виробленої валової продукції на 1 працівника на 200,5 тис. грн, або на 72,8 %, при цьому одержаний прибуток зменшився з 28,95 тис. грн до -99,99 тис. грн. Середньомісячна заробітна плата одного працівника зросла з 2373,63 грн в 2016 р. до 8492,61 грн в 2020 р. Варто відмітити й про підвищення навантаження на 1 працюючого сільськогосподарських угідь на 27,7 % та ріллі – на 22,4 %.

Аналізувати ресурсний потенціал сільськогосподарських підприємств слід з урахуванням його спеціалізації, яку прийнято визначати, як процес відособлення та створення підприємств або галузей для виробництва однорідної продукції. Традиційно у більшості сільськогосподарських підприємств організація виробництва визначає розвиток однієї або декількох

галузей рослинництва, а також однієї або декількох галузей тваринництва в оптимальному поєднанні з додатковими та підсобними галузями. Вони формують товарну продукцію та характеризують виробничий напрям підприємства.

Для визначення спеціалізації, виробничого напрямку, головних та додаткових галузей ХХХ «Назва підприємства» Полтавського району необхідно проаналізувати структуру грошових надходжень від реалізації продукції (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

**Виробничий напрямок та рівень спеціалізації ХХХ «Назва підприємства»,
2016–2020 рр.**

Назва продукції	Вартість товарної продукції, тис. грн					Структура, %	Порядковий номер
	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.		
Рослинництво всього:	27198,0	37173,1	38153,3	57650	64061	64,6	х
пшениця	5527,0	3584,5	1602,5	3789	7943	6,5	4
кукурудза на зерно	8724,0	11868,0	8923,3	22560	31277	24,0	3
ячмінь	2867,0	678,3	4229,7	2056	2213	3,5	7
горох	744,0	4048,9	-	3789	33	3,1	8
соняшник	9224,0	16667,4	23397,8	19560	19629	25,5	2
соя	-	250,0	-	5896	2966	4,4	6
Тваринництво всього:	18892,0	23703,2	31508,5	30027	18546	35,4	х
м'ясо великої рогатої худоби	2166,0	1863,4	2750,5	4550	7928	5,6	5
м'ясо свиней	1593,0	1800,5	1749,2	1802	1050	2,3	9
м'ясо птиці	-	51,4	355,4	240	-	0,3	11
молоко	14425,0	18790,3	25761,8	22985	17496	28,7	1
яйця курячі	597,0	875,4	891,6	450	-	1,0	10
Разом по господарству:	46090,0	60876,3	69661,8	87677	82607	100,0	х

Показник структури товарної продукції дає уявлення щодо рівня розвитку окремих галузей сільського господарства та рівень розвитку спеціалізації щодо виробництва продукції основної галузі, а коефіцієнт товарної концентрації галузей свідчить про рівень спеціалізації сільськогосподарського підприємства на основі врахування всіх товарних

галузей. Коефіцієнт спеціалізації ХХХ «Назва підприємства» становить 0,22, що свідчить про середній рівень спеціалізації. Перше місце за питомою вагою в товарній продукції в середньому за 2016-2020 рр. займає виробництво молока (28,7 %), друге – соняшник (25,5 %), третє – кукурудза на зерно (24,0 %), четверте – пшениця (6,5 %).

Матеріально-технічні ресурси є важливою частиною ресурсного потенціалу сільськогосподарського підприємства. В українській економічній літературі матеріальні та фінансові ресурси компанії називаються коштами. Як у національній, так і в західній літературі функціонуючий капітал поділяється на постійний та діючий капітал. Однак на сучасному етапі трансформації економічної системи у ринкову ресурси підприємства розглядаються як капітал через їх матеріальний склад, незалежно від їх соціальної форми. Проаналізуємо динаміку складу та структуру основних виробничих засобів ХХХ «Назва підприємства» в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

**Динаміка складу та структури основних виробничих засобів
ХХХ «Назва підприємства», 2016-2020 рр.**

Показники	Роки					2020 р. до 2016 р.	
	2016	2017	2018	2019	2020	+, -	%
Наявність основних засобів на кінець року – всього, тис. грн	17098,0	26151,0	41869,0	44761,0	47028,0	29930,0	275,0
у т. ч.:							
будинки, споруди	2234,0	2234,0	8324,0	8711,0	8681,0	6447,0	388,6
машини та обладнання	13112,0	21415,0	31705,0	34077,0	36402,9	23290,9	277,6
транспортні засоби	1190,0	1890,0	1229,0	1229,0	1229,0	39,0	103,3
інструменти, прилади, інвентар	545,0	595,0	594,0	685,0	605,1	60,1	111,0
інші основні засоби	17,0	17,0	17,0	17,0	68,0	51,0	400,0
Наявність основних засобів на кінець року – всього, тис. грн	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	0	-
у т. ч.:							
будинки, споруди	13,1	8,5	19,9	19,5	18,5	5,4	x
машини та обладнання	76,7	81,9	75,7	76,1	77,4	0,7	x
транспортні засоби	7,0	7,2	2,9	2,7	14,2	7,2	x
інструменти, прилади, інвентар	3,2	2,3	1,4	1,5	1,3	-1,9	x

інші основні засоби	0,1	0,1	0,0	0,0	0,1	0	x
---------------------	-----	-----	-----	-----	-----	---	---

З наведених даних таблиці 2.4 можемо бачити, що структура основних засобів на підприємстві за досліджуваний період досить суттєво змінилася. В структурі основних засобів найбільша частка припадає на машини та обладнання – 77,4 %, їх вартість за досліджуваний період зросла на 177,6 %, або на 23290,9 тис. грн. Будинки і споруди становлять 18,5 % і їх вартість в 2020 р. становили 8681,0 тис. грн. або на 288,6 % більше у порівнянні з 2016 р.

Сучасний стан розвитку науково-технічного прогресу вимагає розширення та вдосконалення матеріально-технічної бази, підвищення рівня механізації та електрифікації, запуску нових та реконструкції існуючих виробничих потужностей за технологією механізованого потоку, а також визначення оптимальних розмірів технічного обладнання для ферм. Для цього необхідно пристосувати кількісний та якісний склад машинно-тракторного парку до науково обґрунтованої технологічної потреби, при якій роботи проводяться в найкращих агротехнічних умовах при збереженні високої якості, мінімальних витрат та матеріально-технічних ресурсів. Однак існуючий парк машин та тракторів не відповідає сучасним вимогам сільськогосподарського виробництва (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Динаміка забезпеченістю сільськогосподарською технікою

XXX «Назва підприємства», 2016-2020 рр., шт.

Показники	Роки					2020 р. до 2016 р.	
	2016	2017	2018	2019	2020	+,-	%
Трактори	34	32	33	33	33	-1	97,1
в тому числі гусеничні	4	3	3	3	3	-1	75,0
Автомобілі	40	41	41	41	37	-3	92,5
в тому числі вантажні автомобілі	20	20	20	20	18	-2	90,0
Зернозбиральні комбайни усіх марок	4	4	4	4	3	-1	75,0
Тракторні причепа	22	19	19	19	15	-7	68,2
Кормозбиральні комбайни, включаючи силосозбиральні	1	1	1	1	1	0	100,0
Кукурудозбиральні комбайни	1	1	1	1	1	0	100,0

Вивчаючи дані таблиці 2.5 відмітимо в цілому негативну тенденцію щодо зменшення забезпеченістю сільськогосподарською технікою ХХХ «Назва підприємства». Зазначимо, що кількість тракторів в досліджуваному підприємстві станом на 2020 р. складала 33 штуки, що менше в порівнянні з 2016 р. на 2,9 %. зернозбиральні комбайни зменшили свою кількість і у 2020 р. становили 3 одиниці. Найбільш негативні зміни спостерігаємо щодо зменшення кількості тракторних причепів з 22 одиниць в 2016 р. до 15 одиниць в 2020 р.

Для забезпечення безперервності процесу виробництва сільськогосподарські підприємства повинні мати у своєму розпорядженні певну кількість оборотних активів. Метою вкладення оборотних засобів є забезпечення процесу виробництва товарів необхідними ресурсами та їх подальша реалізація. Чим швидше буде одержана й реалізована готова продукція, тим вищими будуть прибутки. Проаналізуємо динаміку та структуру оборотних активів ХХХ «Назва підприємства» в таблиці 2.6.

Таблиця 2.6

Динаміка складу та структури основних виробничих засобів

ХХХ «Назва підприємства», 2016-2020 рр.

Показники	Роки					2020 р. до 2016 р.	
	2016	2017	2018	2019	2020	+,-	%
1	2	3	4	5	6	7	8
Вартість оборотних засобів на кінець року – всього, тис. грн	29076,0	28043,0	44092,0	56832,0	50257,0	21181,0	172,8
у т. ч.:							
виробничі запаси	13434,0	14136,0	8469,0	21156,0	16005,0	2571,0	119,1
поточні біологічні запаси	6218,0	6134,0	6617,0	4067,0	2594,0	-3624,0	41,7
незавершене виробництво	3096,0	2815,0	2722,0	3807,0	4934,0	1838,0	159,4
готова продукція	48,0	38,0	17996,0	17130,0	13903,0	13855,0	в 289 р.
товари	64,0	0	0	0	0	-64,0	0
дебіторська заборгованість	4690,0	3321,0	5503,0	5680,0	8798,0	4108,0	187,6
грошові кошти	802,0	1225,0	1537,0	2256,0	733,0	-69,0	91,4
інші оборотні активи	724,0	374,0	29,0	249,0	45,0	-679,0	6,2

Вартість оборотних засобів на кінець року – всього, тис. грн	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	-	-
--	-------	-------	-------	-------	-------	---	---

Продовж. табл. 2.6

1	2	3	4	5	6	7	8
у т. ч.:							
виробничі запаси	46,2	50,4	19,2	37,2	31,8	-14,4	-
поточні біологічні запаси	21,4	21,9	15,0	7,2	5,2	-16,2	-
незавершене виробництво	10,6	10,0	6,2	6,7	9,8	-0,8	-
готова продукція	0,2	0,1	40,8	30,1	27,7	27,5	-
товари	0,2	0	0	0	0	-0,2	-
дебіторська заборгованість	16,1	11,8	12,5	10,0	17,5	1,4	-

Відповідно до даних таблиці 2.6 спостерігаємо позитивну тенденцію щодо збільшення вартості оборотних засобів в 2020 р., порівняно з 2016 р., на 21181 тис. грн, або на 72,8 %, в тому числі за рахунок збільшення готової продукції на 13855,0 тис. грн, або більше ніж в 289 разів, виробничих запасів на 2571 тис. грн, або на 19,1 %, дебіторської заборгованості – на 4108 тис. грн, або на 87,6 %. В той же час спостерігаємо динаміку щодо зменшення поточних біологічних запасів – на 3624 тис. грн, або на 58,3 %, грошових коштів – на 69,0 тис. грн, або на 8,6 %. В структурі оборотних засобів найбільша частка припадає на виробничі запаси – 31,8 %, готову продукцію – 27,7 % та дебіторську заборгованість – 17,5 %.

Узагальнюючий кінцевий ефект від роботи компанії оцінюється на основі ефективності її господарської діяльності: загальної суми отриманого прибутку та розрахунку одиниці ресурсу. Рентабельність підприємства значною мірою залежить від того, наскільки забезпечена фінансова віддача інвестицій, і від того, наскільки рентабельність досягається в процесі формування витрат. Для того, щоб зробити висновок про ефективність управління, отриманий прибуток слід порівнювати з витратами чи активами, що забезпечують ефективну підприємницьку діяльність (табл. 2.7).

Слід зазначити, що аналіз показників таблиці 2.7 дає змогу нам

стверджувати, що за досліджуваний період спостерігається позитивна тенденція щодо зростання показників обсягу виробництва сільськогосподарської продукції ХХХ «Назва підприємства».

Таблиця 2.7

**Динаміка показників ефективності сільськогосподарського виробництва
ХХХ «Назва підприємства» Полтавського району, 2016-2020 рр.**

Показники	Роки					2020 р. до 2016 р., %
	2016	2017	2018	2019	2020	
Вартість валової продукції у постійних цінах 2017 р. – всього, тис. грн	72140,2	72255,5	74860,2	95710,3	96651,0	134,0
у т. ч.: рослинництва	50571,8	49084,4	50797,7	74038,0	77896,4	154,0
тваринництва	21568,3	23171,1	24062,5	21672,3	18754,6	87,0
Вартість валової продукції у діючих цінах – всього, тис. грн	59922,6	74713,8	88345,3	96986,3	101837,0	169,9
у т. ч.: рослинництва	39684,1	49410,1	54163,9	65601,5	74245,4	187,1
тваринництва	20238,5	25303,7	34181,3	31384,8	27591,6	136,3
Повна собівартість реалізованої продукції – всього, тис. грн	38098,0	54451,6	69301,5	82737,1	97874,6	256,9
у т. ч.: рослинництва	16191,0	27301,0	31925,9	49465,8	59554,1	367,8
тваринництва	21560,0	26538,6	36319,3	33271,3	38320,5	177,7
Валовий доход – всього, тис. грн	46411,0	61380,3	74799,0	88742,0	90535,0	195,1
у т. ч.: рослинництва	27198,0	37173,1	42481,0	57745,0	64061,0	235,5
тваринництва	18892,0	23703,2	31928,5	30547,0	26474,0	140,1
Прибуток (збиток) – всього, тис. грн	8313,0	6928,7	5497,5	6004,9	-7339,6	-88,3
у т. ч.: рослинництва	11007,0	9872,1	10555,1	8279,2	4506,9	40,9
тваринництва	-2668,0	-2835,4	-4390,8	-2724,3	-11846,5	444,0
Рівень рентабельності (збитковості), %	21,8	12,7	7,9	7,3	-7,5	x
у т. ч.: рослинництва	68,0	36,2	33,1	16,7	7,6	x
тваринництва	-12,4	-10,7	-12,1	-8,2	-30,9	x

У 2020 р., порівняно з 2016 р., збільшилося виробництво валової продукції у постійних цінах на 34,0 % (24510,8 тис. грн), валової продукції у діючих цінах – на 69,9 % (41914,4 тис. грн) та валового доходу – на 95,1 % (44124 тис. грн). В той же час спостерігається негативна тенденція щодо зниження прибутку з 8313,0 тис. грн в 2016 р. до -7339,6 тис. грн в 2020 р.,

зокрема, збитковим для підприємства було виробництво продукції тваринництва. Рівень рентабельності (збитковості) з 2016 р. по 2020 р. значно коливався і досяг свого мінімального значення в 2020 р. – -7,5 %.

Отже, ХХХ «Назва підприємства» Полтавського району достатньо забезпечене виробничими ресурсами, зокрема, трудовими, земельними, основними та оборотним засобами та має значний потенціал до розвитку і ефективного функціонування.

2.2. Оцінка ефективності використання земельних ресурсів підприємства

Виходячи із відомої ієрархічності значення, аналіз ефективності

Земля - найважливіше багатство, основне виробництво в сільському господарстві, просторове збільшення розміру та розвиток всіх народних господарств. У сільському господарстві вона не є просто основою, і є основою для розвитку, головним засобом розвитку. Без землі процес сільськогосподарської діяльності взагалі був би немислимим. Виробництво було дуже багато у чомусь із свого боку, вона створила всі елементи елементарного виду, водою та власними джерелами.

Найбільш ефективною вважається така система землеробства, яка забезпечує виробництво максимальної кількості продукції при найменших затратах праці та коштів на її виробництво, що адекватно максимуму прибутку на одиницю земельної площі.

Собівартість сільськогосподарської продукції є одним з найважливіших показників ефективності виробництва, в якому відображена оснащеність підприємства, раціональне використання техніки і землі, матеріальних, трудових і грошових ресурсів, продуктивність праці, організація і управління виробництвом. Собівартість продукції включає спожиті засоби

виробництва за фактичними цінами, а затрати живої праці - в розмірі її фактичної оплати. Ці витрати окремого підприємства, як правило, не збігаються з суспільними витратами виробництва.

Собівартість основних видів продукції ХХХ «Назва підприємства» представлена в табл. 2.8.

Таблиця 2.8

Динаміка собівартості виробництва основних сільськогосподарських культур ХХХ «Назва підприємства» Полтавського району, 2016-2020 рр., грн 1 ц

Види продукції	Роки					Відхилення 2020 р. у % до 2016 р.
	2016	2017	2018	2019	2020	
пшениця озима	105,6	208,6	249,6	313,6	237,2	224,7
кукурудза на зерно	72,5	166,0	239,9	256,9	240,5	331,8
ячмінь ярий	94,2	174,2	116,8	265,5	278,5	295,6
овес	127,9	109,6	99,5	121,9	144,5	113,0
соняшник	199,3	399,7	646,9	648,7	488,2	244,9
соя	252,9	305,5	666,8	926,6	587,8	232,5

Аналізуючи показники виробничої собівартості можна зробити наступні висновки. Даний показник майже по всіх видах продукції рослинництва зріс. Підвищення собівартості відбулося внаслідок зростання цін на паливно-мастильні матеріали.

Найвищий показник припадає на виробництво соняшнику – 488,2 тис. грн у 2020 р., та лише 199,3 тис. грн у 2016 р. На другому місці показник виробничої собівартості по виробництву сої та становить 587,8 тис.грн, кукурудзи на зерно - 278,5 тис. грн, що більше за 2016 р. в тричі.

Прибуток господарств - це реалізована частина їхнього чистого доходу. Тому маса прибутку сільськогосподарських підприємств не повністю відображує їх внесок у створення чистого доходу суспільства.

Прибуток господарства - це реально підтримувати частину їхнього чистого доходу. Завдяки цьому, сільськогосподарські підприємства не використовували своїх підприємств, і вони створювали чисті досі.

У сільському господарстві велика кількість підприємств виявилася у своїй і реальній діяльності, і вона зробила свої найрізноманітніші результати.

Прибутковість основних видів продукції рослинництва ХХХ «Назва підприємства» показана в табл. 2.9.

Таблиця 2.9

Динаміка прибутковості виробництва основних сільськогосподарських культур ХХХ «Назва підприємства» Полтавського району, 2016-2020 рр.

Культури	Роки					Відхилення 2020 р. до 2016 р. +,-
	2016	2017	2018	2019	2020	
у тому числі: зернові та зернобобові - всього	2775,0	2837,0	2726,0	3564,0	6826,0	4051,0
з них: пшениця озима	1378,0	860,0	789,0	981,0	2543,0	1165,0
кукурудза на зерно	894,0	1266,0	1091,0	1296,0	2607,0	1713,0
ячмінь ярий	87,0	229,0	653,0	498,0	1485,0	1398,0
горох	414,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-414,0
овес	2,0	0,0	63,0	89,0	36,0	34,0
інші зернові та зернобобові	0,0	482,0	130,0	577,0	155,0	155,0
соняшник	1202,0	1857,0	2920,0	2170,0	3158,0	1956,0
соя	601,0	627,0	1457,0	218,0	2319,0	1718,0

Провівши аналіз показників прибутковості слід відмітити, що найвищий прибуток підприємство отримує від виробництва соняшнику, так у 2016 р. показник становив 1202,0 тис. грн, а в 2020 р. спостерігається стрімке зростання даного показника до 3158,0 тис. грн, що вище на 1956,0 тис. грн. На другому місці прибуток по виробництву кукурудзи на зерно – 2607,0 тис. грн і 2020 р. проти 894,0 тис. грн. у 2016 р. Третє місце посідає прибуток з виробництва озимої пшениці та 2020 р. він складає 2543,0 тис. грн. виробництво сої також є прибутковим, про що говорить його зростання на 1718, 0 тис. грн. Від виробництва гороху підприємство відмовилося іще з 2016 р.

Отже, у системі ринкового механізму господарювання рентабельності належить одне з центральних місць. Особливістю даної економічної категорії

як елемента цього механізму є комплексний характер, різноманітність виконуваних функцій. Відповідно, аналіз рентабельності та причини її зміни мають важливе значення для виявлення резервів підвищення ефективності роботи підприємства.

Таблиця 2.10

Динаміка рентабельності виробництва основних сільськогосподарських культур ХХХ «Назва підприємства» Полтавського району, 2016-2020 рр.

Культури	Роки					Відхилення 2020 р. до 2016 р. +,-
	2016	2017	2018	2019	2020	
пшениця озима	58,1	20,9	32,7	22,1	97,0	38,9
кукурудза на зерно	293,1	65,5	35,7	40,2	49,6	-243,5
ячмінь ярий	170,6	38,4	157,3	32,8	71,3	-99,3
овес	66,7	0,0	331,6	58,6	225,0	158,3
соняшник	85,2	72,3	29,0	37,9	68,2	-17,1
соя	80,3	211,1	30,7	5,5	57,8	-22,5

З проведеного аналізу показників табл. 2.10 можна зауважити на наступному. Рівень рентабельності виробництва основних сільськогосподарських культур за досліджуваний період по деяким пунктам має тенденцію до зниження, хоча несе і позитивний характер. Так найвищий рівень рентабельності по виробництву вівса а це у 2020 р. 225,0 %, на рівні 2016 р. показник зріс на 158,3 в.п. На другому місці рентабельність виробництва озимої пшениці 97,0 % у 2020 р., що вище за 2016 р. на 38,9 в.п.

Ярий ячмінь за зростанням рівня рентабельності знаходиться на третьому місці, та становить 71,3 %. Соняшник – 68,2 %, соя 57,8 %. Рентабельність кукурудзи на зерно у 2020 р. становить 49,6 %, а в 2014 р. 293,1 %, в даному випадку відбулося стрімке падіння показника.

З метою удосконалення роботи існуючої у ХХХ «Назва підприємства», системи управління землеробством необхідно визначитись із цілями такого управління, обрати стратегічний напрямок проведення ґрунтообробних і інших агротехнічних заходів, щоб зменшувати собівартість продукції.

З розвитком науково-технічного прогресу у сільськогосподарському виробництві використовується сукупність вироблення між затримками уречевленої та живої праці - частина першої зростає, а інша, відповідає, зменшується. Тож інтенсивне використання інших господарств напередодні базується на широкому об'єкті, що працює у своєму виробництві, і є повним механізованим механізмом та автоматичним виробництвом, що є найвищою економічною ефективністю.

Інтенсифікація сільського господарства вивчається не тільки як єдиний і цілісний процес, а також відносно до галузей – рослинництва і тваринництва. За характером об'єкта інтенсифікація тваринництва суттєво відрізняється від інтенсифікації сільськогосподарського виробництва в цілому, а також від інтенсифікації рослинництва. В рослинництві об'єктом інтенсифікації є земля, яка в процесі розширеного відтворення підвищує родючість, а тому є вічним засобом сільськогосподарського виробництва і невід'ємною його умовою.

Для того, щоб визначитися із системою управління земельними ресурсами нами було здійснено оцінку результативності використання сільськогосподарських угідь у досліджуваному підприємстві (табл. 2.11).

Таблиця 2.11

**Динаміка інтенсифікації використання сільськогосподарських угідь у
XXX «Назва підприємства» Полтавського району 2016-2020 рр.**

Показники	Роки					Відхилення 2020 р. від 2016 р	
	2016	2017	2018	2019	2020	(+,-)	%
1	2	3	4	5	6	7	8
Показники інтенсифікації							
Розораність площі сільськогосподарських угідь, %	96,5	98,8	99,4	98,7	98,5	2,0	102,1
Бал бонітету ріллі	49	46	52	48	49	0,0	100,0
Питома вага інтенсивних культур,%	26,9	20,5	30,2	30,8	31,1	4,2	115,6
Припадає на 1 середньорічного	12,3	12,1	11,5	12,2	14,1	1,8	114,6

працівника ріллі, га							
Щільність худобі на 100 га с.г. угідь, гол.	-	-	-	-	-	-	-
у т.ч. корів	20,6	16,7	17,5	19,2	22,3	1,7	108,2
свиней	32,7	20,9	24,7	26,2	12,7	-20	38,8

Продовж. табл. 2.11

1	2	3	4	5	6	7	8
Показники ефективності							
Одержано на 100 га сільськогосподар ських угідь, тис. грн.: валової продукції	1434,9	1747,5	2249,2	2260,1	2386,7	951,8	166,3
Прибутку	144,9	168,5	224,1	180,5	381,8	236,9	236,4
Вирблено на 100 га сільськогосподар ських угідь, ц: молока	266,8	836,6	897,5	837,8	855,6	588,8	302,6
м'яса	50,6	49,7	52,2	56,3	54,1	3,5	106,9
Вироблено на 100 га ріллі, ц: зерна	2134,3	2094,1	1848,9	1723,3	1872,9	-261,4	87,7

Провівши оцінку інтенсифікації використання земельних ресурсів в досліджуваному господарстві слід зробити наступні висновки про те, що показники ефективності використання землі досить нестабільні. Так показник розораності сільськогосподарських угідь перевищує встановлений норматив 69 %, бал бонітету несе середній рівень природної родючості (максимальна кількість 100 балів). Щодо прибутку на 100 га сільськогосподарських угідь, то спостерігається його зростання так із 144,9 тис. грн у 2016 р., до 381,8 тис. грн у 2020 р. З 2014 р. по 2019 р. площа ріллі на 1 середньорічного працівника зросла, на 14,6 %. Кількість одержаної валової продукції в розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь також збільшується на 66,3 %.

Зростає і виробництво молока на 100 га сільськогосподарських угідь на 202,6 %, та виробництво м'яса зросло лише на 6,9 %. Виробництво зерна в розрахунку на 100 га ріллі зменшилося за досліджуваний період на 12,3%.

Розглядаючи економічну ефективність використання земельних ресурсів в ХХХ «Назва підприємства», має необхідність представлення загального аналізу показників ефективності їх використання(табл. 2.12).

Таблиця 2.12

**Аналіз ефективності використання земельних ресурсів в
ХХХ «Назва підприємства» Полтавського району 2016-2020 рр. (тис. грн)**

Показники	Роки					Відхилення 2020 р. від 2016 р (+, -)
	2016	2017	2018	2019	2020	
Вироблено продукції рослинництва в постійних цінах	26039,6	27103,8	28890,4	24461,0	27145,0	1105,4
Вироблено продукції рослинництва в діючих цінах	24105,7	37634,0	49190,4	37326,0	50501,6	26395,9
Повна собівартість валової продукції рослинництва	5439,0	10241,0	21102,0	21194,0	19188,0	13749,0
Валовий дохід продукції рослинництва	10296,0	15887,0	28610,0	27163,0	31811,0	21515,0
Прибуток від реалізації продукції рослинництва	4857,0	5646,0	7508,0	5969,0	12623,0	7766,0

Провівши аналіз економічної ефективності використання земельних ресурсів по виробництву продукції рослинництва за досліджуваний період можна зробити наступні висновки про те, що кількість виробленої продукції в діючих цінах зросла на 26395,9 тис. грн, повна собівартість рослинницької продукції також зросла на 13749,0 тис. грн, валовий дохід на 21515,0 тис. грн.

Значно зростає прибуток майже в тричі, що є позитивним, та говорить ефективно використання земельних ресурсів в досліджуваному підприємстві. Але незважаючи на позитивні показники економічної ефективності використання земельних ресурсів підприємство недостатньо використовує свій потенціал, для економічного зростання, на що необхідно звернути особливу увагу.

Ефективність системи управління земельними ресурсами визначається виходячи із оцінки сукупного ефекту від запровадження управлінських рішень, тобто, при досягненні цілей (підвищення рівня урожайності і виходу продукції рослинництва в результаті удобрення або висіву елітного насіння).

Досягненню цілей стратегічного та оперативного управління, а відповідно і підвищенню ефективності управлінської праці у системі землекористування, сприяє запровадження відповідно ресурсозберігаючих, агротехнологічних та інших заходів. На ефективність використання землі впливають рівень розвитку продуктивних сил, структура посівних площ та ступінь розораності земель.

Отже, удосконалення системи управління земельними ресурсами ґрунтуються на ефективному запровадженні заходів у системі землекористування, оцінці стану використання земельних угідь, сільськогосподарських угідь та ріллі.

Висновки до розділу 2

1. Показники землекористування досліджуваного підприємства, слід зауважити на наступному. За досліджуваний період площа сільськогосподарських угідь зменшилася лише на 44,0 га. Так у 2016 р. вони склали 3350,0 га а в 2020 р. ця площа становить 3306,0 га. Площа ріллі також зменшилася на 98,8 га і в 2020 р. становить 3287,0 га. Якщо розглядати показник економічної ефективності використання земельних ресурсів

підприємства, а це навантаження с.-г. угідь на 1-го середньорічного працівника, то даний показник за досліджуваний період зростає із 12,5 га у 2016 р., до 14,1 га у 2020 р.

2. Проаналізувавши динаміку складу і структури товарної продукції можна визначити і виробничий напрямок ХХХ «Назва підприємства», основна увага зосереджена на виробництві молока та вирощенні зерна і технічних культур. Коефіцієнт спеціалізації ХХХ «Назва підприємства» – 0,561, що свідчить про його високий рівень.

3. Показники урожайності сільськогосподарських культур свідчать, що протягом 2016-2020 рр. спостерігається незначне збільшення урожайності основних сільськогосподарських культур, так ячменю на 4,8 ц/га, сої на 12,0 ц/га, кукурудзи на зерно на 8,4 ц/га, соняшнику на 5,5 ц/га. Урожайність озимої пшениці зменшилася за досліджуваний період.

4. Валові збори сільськогосподарських культур свідчать, що протягом 2016-2020 рр. спостерігається незначне збільшення: сої на 3366,0 ц/га, кукурудзи на зерно на 3480,0 ц/га, соняшнику на 8175,0 ц/га. Валовий збір озимої пшениці та ячменю зменшився за досліджуваний період.

5. Провівши оцінку інтенсифікації використання земельних ресурсів в досліджуваному господарстві слід зробити наступні висновки про те, що показники ефективності використання землі досить нестабільні. Так показник розораності сільськогосподарських угідь перевищує встановлений норматив 69 %, бал бонітету несе середній рівень природної родючості (максимальна кількість 100 балів). Щодо прибутку на 100 га сільськогосподарських угідь, то спостерігається його зростання так із 144,9 тис. грн у 2016 р., до 381,8 тис. грн у 2020 р. З 2016 р. по 2020 р. площа ріллі на 1 середньорічного працівника зростає, на 14,6 %. Кількість одержаної валової продукції в розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь також збільшується на 66,3 %.

РОЗДІЛ 3

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАХОДИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСМИ В ПІДПРИЄМСТВІ

3.1 Оптимізація структури та підвищення результативності використання земельних ресурсів підприємства.

Існування життя на землі забезпечується завдяки існуванню виробництва. Високий земельно-ресурсний потенціал нашої держави створює реальну можливість виходу країни з економічної кризи. Досягти цієї мети можна лише за умов подолання негативних тенденцій, що склалися в землекористуванні внаслідок нераціонального використання земельних ресурсів, виснаження і стрімкого зниження родючості ґрунтів, втрати ними само відновлювальної здатності.

Погіршення якісного стану земель, зниження родючості ґрунтів викликають загрозу зниження виробництва сільськогосподарської продукції, особливо екологічно чистих продуктів харчування.

Надійним засобом підвищення продуктивності землеробства є впровадження системи ефективного сільськогосподарського землекористування, яка повинна базуватися на оптимальній площі посівів сільськогосподарських культур та оптимальній структурі сільськогосподарських угідь.

При цьому ефективність землекористування залежить значною мірою від ритмічності власне процесу землекористування. Така оптимальність повинна виходити не лише з економічної вигоди, в тому числі і мінімізації затрат, але і із зональних особливостей відповідного регіону. За будь яких умов якість земель сільськогосподарського призначення та їх продуктивність має бути збережена.

Головним джерелом підвищення економічної ефективності сільського господарства в сучасних умовах є його інтенсифікація шляхом розширення площ меліорованих земель, хімізація рослинництва і тваринництва, впровадження високопродуктивних сортів сільськогосподарських культур і порід тварин, застосування інтенсивних та індустріальних технологій.

Правильна науково-обґрунтована структура посівних площ в значній мірі обумовлює ефективність виробництва продукції рослинництва. Структура посівних площ ХХХ «Назва підприємства» повинна вдосконалюватись з урахуванням оптимальної структури виробництва продукції рослинництва і тваринництва при економії затрат і засобів. З цією метою може бути складена спеціальна задача з оптимізації структури посівних площ, в якій детально вказуються всі змінні і обмеження, пов'язані з розрахунком.

Оптимізація в ХХХ «Назва підприємства» передбачає визначення розміру і структури посівних площ з урахуванням земельних угідь, розміщення продуктивних культур, не порушуючи схеми сівозмін. Критерієм оптимізації може бути мінімум матеріально-грошових затрат, максимум валових зборів, мінімум площ ріллі під зернові культури та ін.

Проведемо оптимізацію структури посівних площ під зернові культури на максимум отримання прибутку від реалізації продукції.

Урожайність і затрати праці візьмемо на прогнозованому рівні (з урахуванням минулих років).

Стосовно умов досліджуваного господарства ХХХ «Назва підприємства», сформулюємо постанову задачі таким чином: визначити таку структуру посівних площ сільськогосподарських культур, щоб дане підприємство при цьому мало максимальний валовий прибуток (у вартісному виразі).

Вихідна інформація і порядок її підготовки характеризується певними особливостями. Для розробки економіко-математичної задачі необхідно мати дані про площі сільськогосподарських культур, які можуть обмежуватись в

умовах підприємства, наявність трудових ресурсів та посів окремих груп культур.

Для визначення за допомогою математичного моделювання оптимальної структури посівних площ в аграрному підприємстві, при якій вартість валової продукції була би максимальною, скористаємося математичною моделлю:

$$\sum a_{ij} \times x_j \geq b_j, \quad (3.1)$$

де a_{ij} – затрати ресурсів або вихід продукції i -го виду в розрахунку на 1 га посіву;

x_j – площа посіву j -ї культури;

b_j – границя по виробництву продукції i -го виду.

Отже, формула представляє систему обмежень з використанням ресурсів і виробництва продукції.

$$\sum x_j \leq b_s, \quad (3.2)$$

Ця нерівність показує обмеження по загальній посівній площі зернових культур.

$$x_j \geq b_i \quad (3.3)$$

Формула (3.3) визначає границі площ посіву окремих культур.

$$\sum E_{ij} \times x_j \geq br, \quad (3.4)$$

де br – можлива загальна площа посіву r -ї групи культур;

E_{ij} – коефіцієнт-зв'язка = 1, якщо j -та культура належить до r -ї групи культур.

Таким чином, формула (3.4) обмежує площі посіву груп культур.

$$X_j \geq 0, \quad (3.5)$$

Формула (3.5) ставить вимоги про те, що основні змінні в задачі можуть бути лише додатними.

$$C_{max} = \sum C_{ij} \times x_j, \quad (3.6)$$

Де C_{max} – урожайність j -ї зернової культури.

Функціонал представляє собою критерій максимум валових зборів зернових культур.

Оптимізація структури посівної площі товарних культур проводиться з метою збільшення вирощування тих культур, які забезпечать прибутковість виробництва. Також керівникам підприємств важливо знати, наскільки потрібно збільшити обсяг виробництва і реалізації продукції, щоб одержати бажану суму прибутку, та як вплине на його величину зміна витрат виробництва, що піддаються коригуванню в короткостроковому періоді. У досліджуваному господарстві для формування системи управління земельними ресурсами доцільно провести оптимізацію структури посівних площ сільськогосподарських культур. З урахуванням розміщення культур, при наявних виробничих ресурсах ми визначимо резерви збільшення валової продукції рослинництва.

Урожайність, затрати праці і собівартість нами взяті відповідно до сучасного їх рівня у підприємстві. У ХХХ «Назва підприємства» запланована площа на озимій пшениці, кукурудзи на зерно, ячменю ярого, соняшнику, сої, ріпаку озимого, ріпаку ярого у розмірі 1040,4 га. Вихідні дані до оптимізаційної задачі наведено в табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Вихідні дані для оптимізації посівних площ в ХХХ «Назва підприємства» Полтавського району

Показники	Урожайність, ц/га	Затрати праці на 1 га, люд.-год	Собівартість 1 ц, грн	Ціна 1 ц, грн	Мінімальний валовий збір, ц
Пшениця озима	45,6	0,7	170,4	188,7	5000
Кукурудза на зерно	70,7	1,8	137,5	119,4	20000
Ячмінь ярий	29,7	0,6	129,2	125,0	4500
Соняшник	35,2	1,1	262,4	342,4	7500
Соя	20,0	1,0	221,4	254,1	1000
Ріпак озимий	35,0	1,2	423,0	278,3	2000
Ріпак ярий	20,6	0,9	424,0	278,3	1200
Всього по підприємству	х	1293,0	9700000,0	х	х

Якщо позначити через $x_1, x_2, x_3, x_4, x_5, x_6, x_7$ – площі, відведені під посів озимій пшениці, кукурудзи на зерно, ячменю ярого, соняшнику, сої, ріпаку

озимого, ріпаку ярого відповідно, то цільова функція і обмеження матимуть вигляд:

$$Z = 45,6x_1 + 70,7x_2 + 29,7x_3 + 35,2x_4 + 20,0x_5 + 35,0x_6 + 20,6x_7 \rightarrow \max$$

(валове виробництво продукції).

Запишемо обмеження у вигляді нерівностей:

1) обмеження за затратами праці: $0,7x_1 + 1,8x_2 + 0,6x_3 + 1,1x_4 + 1,0x_5 + 1,2x_6 + 0,9x_7 \leq 1293,0$;

2) обмеження за собівартістю: $170,4x_1 + 137,5x_2 + 129,2x_3 + 262,4x_4 + 221,4x_5 + 423,0x_6 + 424,0x_7 \leq 9700000,0$;

3) обмеження за загальною площею посіву: $x_1 + x_2 + x_3 + x_4 + x_5 + x_6 + x_7 \leq 1040,4$;

4) обмеження за валовим збором озимої пшениці: $45,6x_1 \geq 5000$;

5) обмеження за валовим збором кукурудзи на зерно: $70,7x_2 \geq 20000$;

6) обмеження за валовим збором ярого ячменю: $29,7x_3 \geq 4500$;

7) обмеження за валовим збором соняшнику $35,2x_4 \geq 7500$.

8) обмеження за валовим збором сої $20,0x_5 \leq 1000$;

9) обмеження за валовим збором ріпаку озимого $35,0x_6 \leq 2000$;

10) обмеження за валовим збором ріпаку озимого $20,6x_7 \leq 1200$;

11) обмеження за площами посіву окремих культур: $x_1, x_2, x_3, x_4, x_5, x_6, x_7 \geq 0$;

Задача розв'язана за допомогою програми MS Excel через надбудову «Поиск Решения» (додаток Д).

Результати розв'язку свідчать, що оптимальною площею посіву для озимої пшениці на 2016 р. буде 240,0 га, кукурудзи на зерно – 310,0 га, ячмінь ярий – 115,0 га, соняшнику – 200,0 га, сої – 59,4,0 га, ріпак озимий – 58,0,0 га, ріпак ярий – 58 га.

Для визначення економічної ефективності запропонованого проекту проведемо розрахунки резервів збільшення валової продукції рослинництва за рахунок оптимізації структури посівних площ ХХХ «Назва підприємства» (табл. 3.2).

При такій площі за встановлених обмежень досягається найвищий розмір валової продукції у грошовому виразі,. Бачимо, що найприбутковішим є вирощування озимої пшениці та соняшнику. Сумарна валова продукція становитиме 8718,8 тис. грн.

Отже, при врахуванні культур, вирощуванням яких займається ХХХ «Назва підприємства», доцільність отриманих посівних площ дещо змінилася, тому необхідно враховувати усі потреби в культурах для найкращого і найточнішого отримання результату, у нашому випадку це сумарна валова продукція.

Таблиця 3.2

Резерви збільшення виробництв продукції рослинництва за рахунок оптимізації структури посівних площ у ХХХ «Назва підприємства» Полтавського району, проект на 2022 р.

Культура	Посівна площа, га		Структура посівних площ, %		Резерви збільшення (+) або зменшення (-) обсягів виробництва продукції	
	фактична (2020 р.)	оптимальна (2022 р.)	фактична (2020 р.)	оптимальна (2022 р.)	у натурі, ц	тис. грн
Пшениця озима	100,0	240,0	9,6	23,1	6384,0	1204,7
Кукурудза на зерно	390,4	310,0	37,5	29,8	-5684,3	-678,7
Ячмінь ярий	150,0	115,0	14,4	11,1	-1039,5	-129,9
Соняшник	200,0	200,0	19,2	19,2	0,0	0,0
Соя	–	59,4	–	5,7	1188,0	301,9
Ріпак озимий	100,0	58,0	9,6	5,6	-1470,0	-409,1
Ріпак ярий	100,0	58,0	9,6	5,6	-865,2	-240,8
Всього підприємству по	1040,4	1040,4	100,0	100,0	x	48,0

Але потрібно зазначити, що така економічна ефективність буде при запланованому нами рівні врожайності. Проведені розрахунки свідчать про те, що оптимізація структури посівних площ дозволить збільшити ефективність виробництва на 48,0 тис. грн. Позитивним в оптимізованій земельній площі є зменшення частки ріпаку як озимого, так і ярого, так як ці культури значно виснажують ґрунт, на 4,0 % кожної, та збільшення частки сої на 5,7 %.

Отже, запроваджуючи дану оптимізовану структуру посівних площ у господарстві ХХХ «Назва підприємства» існує реальна можливість досягти максимального одержання валової продукції. Згідно вищенаведених розрахунків при додержанні запланованих розмірів посівних площ, при порівнянні з середніми реалізаційними цін на дані види продукції, підприємство зможе одержати максимум валового прибутку

3.2 Удосконалення організаційно-економічного механізму використання земельних ресурсів підприємства

Вдосконалення системи управління земельними ресурсами в ХХХ «Назва підприємства» здійснюється з урахуванням об'єктивних закономірностей її розвитку, а саме відповідності рівня організації управління рівню розвитку організаційно-економічної системи, забезпечення оптимального співвідношення структури угідь, типів землекористувань та інші заходи щодо вдосконалення системи управління мають бути адекватними перетвореннями, що здійснюються в економіці країни та в окремих агроформуваннях (рис. 3.1).

Рис. 3.1 Напрями удосконалення управління земельними ресурсами в ХХХ «Назва підприємства» Полтавського району

Основною метою удосконалення управління земельними ресурсами на підприємстві є забезпечення умов раціонального використання та охорони земель. Для цього потрібно впроваджувати наступні заходи:

- впроваджувати, виходячи із спеціалізації господарства, науково обгрунтовану систему землеробства.
- попереджати виникнення екологічних проблем в землекористуванні.
- забезпечити ефективність діяльності організацій шляхом виконання конкретних інтересів системи управління земельними ресурсами
- на основі системи державно-правових, організаційних, науково-технічних, економічних та соціальних відносин (засобів) забезпечувати необхідний рівень якості сільськогосподарської продукції.
- брати участь у розробці та реалізації програм, стандартів та інших нормативів щодо використання та охорони земельних ресурсів.
- використовувати сучасні інформаційні бази з комп'ютерною технікою для багатоваріантних розрахунків при прийнятті рішень.
- підвищувати професійну кваліфікацію земельних менеджерів.

З урахуванням сформованих вище завдань удосконалення системи управління земельними ресурсами підприємства можна окреслити стратегію її розвитку, яка передбачає:

- забезпечення розширеного відтворення родючості ґрунтів шляхом формування та реалізації системи ґрунтозахисних природоохоронних заходів (боротьба з ерозією, застосування органічних добрив, культуртехнічна меліорація, мінімізація впливу на ґрунти, ґрунтозахисні технології, біологічні методи захисту рослин тощо);

- створення адаптивних умов для істотних змін організаційних, соціально-економічних відносин у системі управління земельними ресурсами;

- сприяння зміні психології та стилю поведінки господарських суб'єктів у системі земельних відносин.

Як вже говорилося раніше, поняття управління земельними ресурсами слід розглядати як на мікроекономічному (управління на підприємствах), так і на макроекономічному рівнях. Враховуючи це, важливо за необхідне відзначити також і основні напрямки діяльності, які в подальшому дозволять покращити управління земельним ресурсами на рівні держави, адже земля, особливо сільськогосподарського призначення, є національним багатством України. Це, зокрема, наступні заходи:

- розвиток приватного землеволодіння і землекористування;
- включення землі у ринковий обіг;
- досягнення соціальної справедливості у перерозподілі земель;
- досягнення альтернативного, взаємодоповнюючого функціонування великих, середніх і дрібних сільськогосподарських підприємств будь-яких форм власності на землю і майно;
- забезпечення територіальних умов високої економічної ефективності і екологічно безпечного землекористування.

Управління земельними ресурсами на місцевому рівні (сільські, селищні ради) повинно здійснюватись насамперед через землеустрій, тобто організаційно-господарські заходи, які полягають в передбачені документацією із землеустрою роботи щодо раціонального використання та охорони земель, формування та організації території об'єкта землеустрою з урахуванням їх цільового призначення, обмежень у використанні та обмежень (обтяжень) правами інших осіб (земельних сервітутів), збереження і підвищення родючості ґрунтів.

В ХХХ «Назва підприємства» для удосконалення системи управління земельними ресурсами слід провести ряд заходів:

– складання на підприємстві проекту (схеми) внутрішньогосподарського землеустрою – документу, що відображає еколого-економічне обґрунтування сівозмін, упорядкування угідь, а також розроблення заходів щодо охорони земель. Даний проект виконує багато функцій і служить, зокрема, для збалансованого використання ресурсного потенціалу земельних угідь, трудових і матеріальних ресурсів відповідно до визначеної, виходячи з придатності земель, спеціалізації і оптимальних обсягів виробництва; для стабільної організації території господарства і сільськогосподарського виробництва; для комплексного розміщення й використання об'єктів виробничої та інженерної інфраструктури і меліоративних систем; для збереження цінних сільськогосподарських угідь, відтворення і підвищення родючості ґрунтів, поліпшення природних ландшафтів і створення сприятливого екологічного середовища; для максимального використання виробничого і природного потенціалу та впровадження адаптивних систем землеробства; для оптимального взаємозв'язку між поселеннями, виробничими центрами, розміщенням і організацією виробництва.

– проведення щорічної інвентаризації земель сільськогосподарського призначення, що взяті підприємством в оренду. Вона полягає в обліку земель, а саме у визначенні, скільки всього гектарів взято в оренду, з них скільки ріллі, сіножатей, пасовищ, лісосмуг, господарських дворів, визначенні розмірів полів, під які культури були засіяні угіддя тощо.

– використання математичного програмування щодо оптимізації посівних площ сільськогосподарських культур з використанням ЕОМ відповідного програмного забезпечення;

– розробка ефективних планів щодо рекультивації і трансформації сільськогосподарських угідь;

– впровадження на підприємстві посади агрохіміка і агрохімічної служби, яка б забезпечила розрахунок оптимальних норм внесення добрив, хімічних засобів захисту рослин, води та ін.;

– впровадження і організація заходів, спрямованих на підвищення ефективності використання земельних ресурсів.

Одним з головних завдань системи управління земельними ресурсами є підвищення урожайності та валового збору сільськогосподарської продукції. Серед основних заходів які дозволять підприємству ХХХ «Назва підприємства» значно підвищити економічну ефективність використання земельних угідь є:

– удосконалення і дотримання систем сівозмін. Це надасть змогу без будь-яких додаткових витрат матеріально - технічних, передових ресурсів, шляхом повної віддачі від високоефективних продуктивних сортів і гібридів, органічних і мінеральних добрив, обробітку ґрунтів пестицидами, підвищувати продуктивність орних земель на 15-25 %. Порушення наукових основ побудови сівозміни призводить до нагромадження у ґрунті інфекцій, зростання забрудненості посівів, розповсюдження шкідників сільськогосподарських угідь, погіршення водного і поживного режимів;

– охорона ґрунтів від ерозії та інших руйнівних процесів. Підвищувати ефективність протиерозійних засобів дозволяє розташування меж полів за напрямком горизонталей місцевості; з гідротехнічних заходів заслуговують на увагу засипка ярів: рекультивація змитих ділянок землі, будівництво валів – терас на схилах ставків і полів;

– збільшення норм і масштабів застосування добрив під усі культури (особливо вирівнювання співвідношення між органічними і мінеральними добривами, а також між азотом і фосфором);

– застосування нових видів і форм мінеральних добрив;

– модернізація машинно-тракторного парку;

– розширення площ під люцерну, цінність якої полягає, що ці культури при оранці залишають у ґрунті гумус;

– запровадження прогресивних систем обробітку ґрунту, систем насінництва;

– запровадження меліоративних заходів. Меліорація сприяє підвищенню врожайності сільськогосподарських культур і забезпечує стабільність виробництва.

Перелічені заходи потребують великих капіталовкладень та часу на їх здійснення. Проте, вони необхідні як спосіб підвищення родючості ґрунтів, а отже і підвищення сукупного валового доходу підприємства і його прибутку.

Поліпшення продуктивних властивостей землі як результат процесу управління відбувається в процесі вдосконалення земельних відносин, розвитку науково-технічного прогресу, впорядкованості процесу обробітку ґрунту і вирощування сільськогосподарських культур, врахування і використання історичного досвіду, накопиченого людством. Під впливом цих факторів не тільки зростає родючість ґрунту, але і якісно міняються його початкові властивості.

Зміни в аграрному секторі зумовили необхідність впровадження ефективних систем господарювання на основі приватної власності, рушієм виробництва в яких є інтерес, що ґрунтується на приватній власності й бажанні її примножувати.

Як свідчить практика, в умовах перехідного періоду оренда є гнучким інструментом у становленні нової структури агровиробництва, формуванні ефективних господарів-власників, реалізації соціально-економічних програм. Орендний механізм дозволяє формувати оптимальні розміри землекористування, ефективно використовувати землю. Перевага при цьому віддається підприємствам, заснованим на кооперації та інтеграції.

В ХХХ «Назва підприємства» договори на оренду землі укладаються на термін до 10 років із встановленою орендною платою в розмірі від 4,0 % тим, хто працює і 4,5 % – пенсіонерам, від грошової оцінки землі в рік. Це зумовлює те, що власники землі не хочуть укладати довгострокові договори оренди землі. Тому в умовах даного господарства доцільно провести диференціацію розміру орендної плати залежно від терміну дії договору (табл. 3.3).

Таке співвідношення між терміном оренди і розміром орендної плати, на нашу думку, сприятиме укладанню довгострокових договорів оренди, тому, що довгострокова оренда стимулює орендаря до підвищення ефективності використання сільськогосподарських угідь.

Таблиця 3.3

Рекомендований розмір орендної плати відносно терміну дії договору оренди для ХХХ «Назва підприємства» Полтавського району з 2022 р.

Термін дії договору, роки	Розмір орендної плати, %
3	4,0
5	5,0
10	6,0
15	7,0
20	8,0
25	10,0

Довгострокові відносини є однією з ефективних організаційних форм раціонального використання землі та біологічним фактором, що істотно впливає на водний і поживний режим ґрунту, на розвиток його мікробіологічних процесів і фітосанітарний стан. Дія цих чинників у поєднанні із застосуванням високоврожайних сортів, прогресивних способів обробітку ґрунту, внесення добрив та іншими агротехнічними заходами значно підвищує родючість ґрунту, забезпечує приріст урожайності сільськогосподарських культур.

Отже, процес формування ефективної системи управління земельними ресурсами та землекористуванням в ХХХ «Назва підприємства» повинен реалізовуватися як комплексний захід щодо досягнення ефективного, стабільного та раціонального землекористування як просторової умови виробництва в рамках відповідної організаційно-правової форми і потребує взаємопов'язаного вирішення ряду питань правового, соціально-економічного, технологічного та екологічного характеру. Механізм управління розвитком сільськогосподарських підприємств повинен бути орієнтований на узгодження соціально-економічних інтересів суб'єктів господарювання, держави, власників землі та засобів виробництва.

Головне завдання системи управління земельними ресурсами в ХХХ «Назва підприємства» є організація на підприємстві раціонального використання землі та впровадження науково-обґрунтованої системи землеробства, що відіграватиме вирішальну роль у підвищенні родючості ґрунтів.

Безумовно, досягнутий як у даному підприємстві так і в інших сільськогосподарських підприємствах рівень ефективності використання землі нині ще низький. У багатьох з них знижується родючість землі. Великі площі піддаються вітровій і водній ерозії, не зменшується площа засолених і кислих ґрунтів.

З метою підвищення ефективності системи управління земельними ресурсами запропоновано ряд заходів, спрямованих на удосконалення системи землеробства.

Одним із основних заходів, спрямованих на підвищення використання земельних ресурсів на підприємстві є планування і впровадження науково-обґрунтованої системи сівозмін. Дотримання сівозміни дає змогу без будь-яких додаткових витрат матеріально - технічних, передових ресурсів, шляхом повної віддачі від високоефективних продуктивних сортів і гібридів, органічних і мінеральних добрив, обробітку ґрунтів пестицидами, підвищувати продуктивність орних земель на 15-25 %. Порушення наукових основ побудови сівозміни призводить до нагромадження у ґрунті інфекцій, зростання забрудненості посівів, розповсюдження шкідників сільськогосподарських угідь, погіршення водного і поживного режимів.

За таких несприятливих умов виникає необхідність у збільшенні норм внесення добрив і отрутохімікатів, що в свою чергу, породжує екологічні проблеми забруднення ґрунту і ґрунтових вод шкідливими для здоров'я людини хімічними елементами і сполуками.

Економічне значення сівозміни визначається таким розміщенням культур на території, яка забезпечує найкраще використання землі, техніки і людських ресурсів.

В даний час для підприємства є актуальним поєднання мінімального обробітку з «нульовим», тобто посівом у необроблений ґрунт. Сьогодні ґрунтово-кліматичні умови ХХХ «Назва підприємства» дозволяють зробити це у співвідношенні: 63-71 % – мінімального обробітку і 33-40 % – посів у необроблений ґрунт. Це також є напрямком подальшого енергозбереження, оскільки, при «нульовому» обробітку ґрунту виключаються 1-2 технологічні операції, на які раніше використовувалось паливо. Для підвищення ефективності виробництва продукції галузі рослинництва ХХХ «Назва підприємства» необхідне оновлення машино-тракторного парку, зокрема придбати ґрунтообробну техніку для ґрунтозахисного землеробства.

Це дозволило б економити паливо, мінеральні добрива, пестициди, робочий час, мати вологонакопичуючий ефект, що в умовах господарства є запорукою отримання високих врожаїв культур, які вирощують.

Для боротьби з явищами водної і вітрової ерозії в ХХХ «Назва підприємства» варто запровадити ґрунтозахисну систему землеробства, в основі якої закладено ґрунтозахисну систему обробітку ґрунту без перевертання скиби під всі культури сівозміни.

Обробіток ґрунту плоскорізом з важкою дисковою бороною і щілерізами дає можливість правильно вирішувати питання обробітку на всіх полях сівозміни з урахуванням захисту ґрунту від водної та вітрової ерозії, підвищувати урожайність сільськогосподарських культур. Важкі дискові борони заробляють у ґрунт гній та мінеральні добрива, подрібнюють грубі післяжнивні рештки кукурудзи, соняшнику, сорго. За допомогою щілерізів затримують талі та зливові води, підвищують забезпеченість рослин вологою, запобігають розвитку водної ерозії.

Такий варіант ґрунтозахисного безплужного землеробства забезпечить значну агротехнічну і економічну перевагу обробітку перед традиційним.

Нами пропонується придбати для підприємства трактор New Holland T7050 (потужністю 285 кінських сил) вартістю 800 тис. грн з комплексом необхідних ґрунтообробних та посівних машин (посівний комплекс

ОРИОН 9,6 (ширина захвату 9,8 м) виробництва ПАТ «Червона зірка» м. Кіровоград, вартістю 240 тис. грн та культиватор Полярис 12 (ширина захвату 12 м), виробництва цього ж підприємства вартістю 180 тис. грн). Крім того дане обладнання вітчизняного виробництва і підприємство має можливість придбати його в лізинг, отримавши при цьому 40 % компенсації вартості з державного бюджету. Порівняльну ефективність існуючого і проектного комплексу машин наведено в табл. 3.4.

Таблиця 3.4

**Порівняльна оцінка існуючого і проектного комплексу
грунтообробних машин для передпосівного обробітку та посіву (технічні
культури) в ХХХ «Назва підприємства» Полтавського району на 2022 р.**

Показники	Існуюча технологія, 2020 р.	Проектована технологія, 2022 р.	Проектована технологія до існуючої	
			+,-	%
Обсяг робіт, га	750	750	0	100,0
Кількість машинно-тракторних агрегатів, шт.	4 (на базі трактора Т-150К)	1	-3	25,0
Необхідна чисельність обслуговуючого персоналу	8	2	-6	25,0
Вартість додаткового обладнання, тис. грн	–	1220	x	x
Добова продуктивність комплексу машин, га	80,5	94,0	13,5	116,8
Тривалість проведення робіт, дн.	9,3	8,0	-1,3	86,0
Витрати пального на 1 га, л.	46,2	22,4	-23,8	48,5
Собівартість передпосівного обробітку та посіву 1 га, грн	547,84	254,72	-293,12	46,5
Річна економія, тис. грн	–	-219,8	x	x
Термін окупності,		5,6	x	x

У разі застосування запропонованого комплексу машин тривалість робіт скоротиться на 1,3 дні (14,0 %), кількість зайнятих механізаторів на 6 осіб (75,0 %). Витрати пального на 1 га зменшаться на 23,8 л (51,5 %). За рахунок цього собівартість передпосівного обробітку та посіву 1 га скоротиться на 293,12 грн (53,5 %). Річна економія при цьому лише на передпосівному обробітку та посіві зернових та зернобобових культур складе

219,8 тис. грн, а термін окупності 5,6 року. Все обладнання планується закупити за кошти отримані від державної лізингової програми.

Особливо важливе значення для підвищення ефективності використання земельних ресурсів має меліорація. Вона буває таких видів:

- гідротехнічна;
- культуртехнічна;
- хімічна;
- агротехнічна;
- агролісотехнічна.

В ХХХ «Назва підприємства» найбільшу увагу приділяє хімічній меліорації, яка сприяє підвищенню врожайності сільськогосподарських культур і забезпечує стабільність виробництва. Вона передбачає комплекс заходів, спрямованих на поліпшення фізичних та фізико-хімічних властивостей ґрунтів і здійснюється шляхом вапнування, гіпсування і фосфоритування.

Окрім того, меліорація надасть змогу підприємству запроваджувати нові галузі сільськогосподарського виробництва, що значно збільшить можливість вибору підприємством виробничих альтернатив, а також повного та ефективного використання наявних ресурсів і залучення нових, підвищення інтенсивності виробництва, і зрештою – одержання більших прибутків.

Разом з тим, впровадження меліорації ставить перед підприємством нові вимоги: потрібні додатковий власний або позичковий капітал, нові технології, додаткова робоча сила нової кваліфікації для експлуатації меліоративних систем і меліоративної техніки, нові навички щодо організації виробничих процесів.

Підвищення економічної ефективності використання землі, безумовно залежить від кількості внесених органічних та мінеральних добрив.

В ХХХ «Назва підприємства» є площі, на які мінеральні добрива не вносилися. Внесення їх може призвести до підвищення урожайності, а отже, до збільшення обсягів валової продукції підприємства. Найефективніше

реагує на підживлення мінеральними добривами кукурудза на зерно та картопля. Обсяги збільшення виробництва продукції за рахунок внесення мінеральних добрив наведені у таблиці 3.5.

Таблиця 3.5

**Резерви збільшення обсягів виробництва за рахунок дотримання плану внесення мінеральних добрив в ХХХ «Назва підприємства»
Полтавського району, 2022 р.**

Культура	Площа, на яку не вносилися добрива, га	Урожайність, ц/га		Резерви збільшення обсягів виробництва продукції		
		на площі з добривами	на площі без добрив	з 1 га, ц	з усієї площі	
					у натуральному виразі, ц	у вартісному виразі, тис. грн
Кукурудза на зерно	130,0	79,9	69,1	10,8	1404,0	106,6
Соняшник	110,0	26,8	19,1	7,7	847,0	211,2
Озима пшениця	10,0	218,5	184,5	34,0	340,0	4,9
Ріпак озимий	5,0	369,5	284,5	85,0	425,0	67,0
Всього	255,0	х	х	х	х	389,7

Згідно розрахунків наведених у табл. 3.5., запланована норма добрив, забезпечить господарству отримати від виробництва продукції додатково 1404 ц зерна кукурудзи, 847,0 ц соняшнику, 340 ц озимої пшениці та 425 ц ріпаку озимого, або ж валового доходу у сумі 389,7 тис. грн.

Але крім всього цього, внесення мінеральних і органічних добрив залишається на сьогодні основним способом підвищення прибутковості рослинницької галузі. Органічні добрива слід вносити під попередник або під зяблеву оранку в дозі 30-40 т/га. Що стосується мінеральних добрив, то система удобрення зернових культур при інтенсивних методах вирощування передбачає внесення фосфору і калію під основний обробіток ґрунту до сівби і наступне підживлення рослин малими дозами азоту.

В таблиці 3.6 відображена економічна ефективність від запропонованих заходів, зокрема від запровадження оптимізаційної структури посівних площ, від внесення добрив на неудобрені площі посівів, від впровадження системи ґрунтозахисного безплужного обробітку ґрунту.

Таблиця 3.6

**Економічна ефективність від запровадження заходів
удосконалення системи управління земельними ресурсами
в ХХХ «Назва підприємства» Полтавського району, тис.грн**

Резерви	Економія грошових коштів	Додаткові надходження грошових коштів
Оптимізація земельної площі	–	48,0
Застосування ґрунтообробних машин для передпосівного обробітку та посіву культур	219,8	–
Збільшення обсягів виробництва за рахунок дотримання плану внесення мінеральних добрив	–	389,7
Всього	657,5	

Аналізуючи дані таблиці 3.6 можна зробити висновок, що завдяки запровадженим заходам по удосконаленню систем управління земельними ресурсами та землеробства ХХХ «Назва підприємства» зможе за рахунок додаткових надходжень та економії витрат додатково отримати 657,5 тис. грн.

Отже, застосування цих заходів в управлінні земельними ресурсами при умові науково-обґрунтованої системи землеробства, значно підвищить ефективність використання земельних фондів підприємства і, як наслідок, зумовить підвищення рівня валового доходу ХХХ «Назва підприємства».

Таким чином, запроваджуючи обґрунтовані, перевірені на практиці нововведення, ХХХ «Назва підприємства» має непогані шанси підвищити свою ефективність шляхом покращення управління земельними ресурсами.

Висновки до розділу 3

1. Запроваджуючи оптимізовану структуру посівних площ у господарстві ХХХ «Назва підприємства» існує реальна можливість досягти максимального одержання валової продукції. Згідно вищенаведених розрахунків при додержанні запланованих розмірів посівних площ, при порівнянні з середніми реалізаційними цін на дані види продукції, оптимізація структури посівних площ дозволить збільшити ефективність виробництва на 48,0 тис. грн.

2. В ХХХ «Назва підприємства» договори на оренду землі укладаються на термін до 10 років із встановленою орендною платою в розмірі від 4,0 % тим, хто працює і 4,5 % – пенсіонерам, від грошової оцінки землі в рік. Це зумовлює те, що власники землі не хочуть укладати довгострокові договори оренди землі. Нами запропоновано укладати договори на термін до 25 років з встановленою орендною платою в розмірі 10 % від грошової оцінки землі в рік. Таке співвідношення між терміном оренди і розміром орендної плати, на нашу думку, сприятиме укладанню довгострокових договорів оренди, тому, що довгострокова оренда стимулює орендаря до підвищення ефективності використання сільськогосподарських угідь.

3. Застосування запропонованого варіанту комплексу машин для ґрунтозахисного безплужного землеробства, тривалість робіт скоротиться на 1,3 дні (14,0 %), кількість зайнятих механізаторів на 6 осіб (75,0 %). Витрати пального на 1 га зменшаться на 23,8 л (51,5 %). За рахунок цього собівартість передпосівного обробітку та посіву 1 га скоротиться на 293,12 грн (53,5 %). Річна економія при цьому лише на передпосівному обробітку та посіві технічних складе 219,8 тис. грн, а термін окупності 5,6 року.

4. Запланована норма добрив, забезпечить в ХХХ «Назва підприємства» отримання від виробництва продукції додатково 1404 ц зерна

кукурудзи, 847,0 ц соняшнику, 340 ц озимої пшениці та 425 ц ріпаку озимого, або ж валового доходу у сумі 389,7 тис. грн.

5. Завдяки запровадженим заходам по удосконаленню систем управління земельними ресурсами та землеробства ФГ «Плехів-Агро» зможе за рахунок додаткових надходжень та економії витрат додатково отримати 657,5 тис. грн.

Отже, земля в сільському господарстві є основним засобом виробництва. Від того, наскільки раціонально вона використовується, залежить кількість виробленої сільськогосподарської продукції. Щоб отримувати стійкі та високі врожаї, треба проводити заходи щодо поліпшення використання сільськогосподарських угідь і покращення їх родючості. У кожному господарстві України використання наявних земель має бути ефективним. Це повинно забезпечуватися правильно організованим управлінням земельними ресурсами та впровадженням науково-обґрунтованої системи землеробства.

ВИСНОВКИ

Проаналізувавши організаційно економічні особливості використання земельних ресурсів ХХХ «Назва підприємства» Полтавського району можна зробити наступні висновки:

1. Показники землекористування досліджуваного підприємства, слід зауважити на наступному. За досліджуваний період площа сільськогосподарських угідь зменшилася лише на 44,0 га. Так у 2014 р. вони склали 3350,0 га а в 2019 р. ця площа становить 3306,0 га. Площа ріллі також зменшилася на 98,8 га і в 2019 р. становить 3287,0 га. Якщо розглядати показник економічної ефективності використання земельних ресурсів підприємства, а це навантаження с.-г. угідь на 1-го середньорічного працівника, то даний показник за досліджуваний період зростає із 12,5 га у 2014 р., до 14,1 га у 2019 р.

2. Проаналізувавши динаміку складу і структури товарної продукції можна визначити і виробничий напрямок ХХХ «Назва підприємства», основна увага зосереджена на виробництві молока та вирощенні зерна і технічних культур. Коефіцієнт спеціалізації ХХХ «Назва підприємства» – 0,561, що свідчить про його високий рівень.

3. Провівши аналіз показників ефективності сільськогосподарського виробництва, слід відмітити, що вартість валової продукції у постійних цінах 2010 р. за досліджуваний період зростає, але не істотно лише на 4,2 %. Вартість валової продукції у діючих цінах за досліджуваний період зросла на 92,1 %. По продукції рослинницької галузі зростання відбулося на 109,5 %, а по тваринницькій галузі виробництво валової продукції зросло на 67,4 %. Повна собівартість реалізованої продукції у 2014 р становила 16449,0 тис. грн, а в 2019 р. 37137,0 тис. грн, зростання відбулося на 20688,0 тис. грн. Якщо характеризувати цей показник по галузях, то зростання відбувається по обох галузях паралельно. Загальний валовий дохід підприємства становить у 2019 р. 54256,0 тис. грн, а в 2014 р. він становив 22332,0

тис. грн. По галузі рослинництва валовий дохід становить 31811,0 тис. грн, що більше від 2014 р. на 21515,0 тис. грн. В тваринницькій галузі валовий дохід у 2014 р становив 11918,0 тис. грн, а в 2019 р. 22290,0 тис. грн, зростання відбулося на 87,0 %. Позитивним моментом аналізу те, що в підприємстві за досліджуваний період зафіксоване стрімке зростання прибутку причому, як загального, так і по галузях. Рівень рентабельності за досліджуваний період також зростає із 35,8 %, до 46,1 %. По галузях також відмічена зростаюча тенденція рівня рентабельності.

4. Показники урожайності сільськогосподарських культур свідчать, що протягом 2014-2019 рр. спостерігається незначне збільшення урожайності основних сільськогосподарських культур, так ячменю на 4,8 ц/га, сої на 12,0 ц/га, кукурудзи на зерно на 8,4 ц/га, соняшнику на 5,5 ц/га. Урожайність озимої пшениці зменшилася за досліджуваний період.

5. Валові збори сільськогосподарських культур свідчать, що протягом 2014-2019 рр. спостерігається незначне збільшення: сої на 3366,0 ц/га, кукурудзи на зерно на 3480,0 ц/га, соняшнику на 8175,0 ц/га. Валовий збір озимої пшениці та ячменю зменшився за досліджуваний період.

6. Провівши оцінку інтенсифікації використання земельних ресурсів в досліджуваному господарстві слід зробити наступні висновки про те, що показники ефективності використання землі досить нестабільні. Так показник розораності сільськогосподарських угідь перевищує встановлений норматив 69 %, бал бонітету несе середній рівень природної родючості (максимальна кількість 100 балів). Щодо прибутку на 100 га сільськогосподарських угідь, то спостерігається його зростання так із 144,9 тис. грн у 2014 р., до 381,8 тис. грн у 2019 р. З 2014 р. по 2019 р. площа ріллі на 1 середньорічного працівника зростає, на 14,6 %. Кількість одержаної валової продукції в розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь також збільшується на 66,3 %.

7. Розглянувши резерви збільшення обсягів виробництва продукції за рахунок сортооновлення, слід звернути увагу на те, що площі посіву

запропонованих культур залишилися на рівні 2019 р. За рахунок сортооновлення в підприємстві значно зростуть валові збори на 42084,7 ц/га, що є досить позитивним у підвищенні ефективності використання земельних ресурсів.

8. Застосування покращеної системи удобрень при виробництві озимої пшениці в ХХХ «Назва підприємства», дасть можливість вносити мінеральні добрива на 40 кг/га (в діючій речовині) або 19,0% більше від планового сума витрат на добрива буде також більшою на 40,0 тис. грн. з розрахунку на 553,0 га посіву. При цьому за умов недоотримання виходу зерна озимої пшениці з 1 га посіву, сталої ціни реалізації 1 ц зерна збільшення суми виручки складе 420,0 тис. грн. або 12,5%.

9. Провівши оптимізацію посівних площ, слід відмітити, що у ХХХ «Назва підприємства» основною метою її було збереження обсягів виробництва валової продукції та максимізація отриманого прибутку. Отже, внаслідок оптимізації посівних площ сільськогосподарських культур досліджуване підприємство додатково отримає 90,65 тис. грн валової продукції, причому за рахунок вирощування озимої пшениці, ефективність валового виробництва складе 0,35%. Максимальний прибуток від реалізації продукції галузі рослинництва внаслідок оптимізації посівних площ складає 3373,16 тис. грн.

Щодо вказаних на початковому етапі оптимізаційної задачі лімітуючих рівнях по собівартості та по витратах праці, то спостерігається їх незначне зменшення до 22583,49 тис. грн, 26,03 тис. люд.-год. та 1105,80 тис. грн відповідно.

10. Використання ґрунтозахисної технології дасть можливість досліджуваному господарстві підвищити показники урожайності зростають лише на 8,2 ц/га, валова продукція на 3690,0 тис. грн. чистий прибуток 2039,1 тис. грн, рівень рентабельності за ґрунтозахисною технологією значно вищий, тоді як собівартість продукції, вирощеної за такою технологією - значно нижча, на 9,6 в.п.